

i quaderni di poesia

1

La pubblicazione di questo volume è stata resa possibile grazie a un contributo dell'Università di Utrecht (cattedra di Lingua e cultura italiana) e dell'Istituto Italiano di Cultura per i Paesi Bassi.

Un ringraziamento particolare va alla direttrice dell'I.I.C., dott.ssa Rita Venturelli

Deze uitgave is mede mogelijk gemaakt door een bijdrage van de Universiteit Utrecht (leerstoelgroep Italiaanse Taal en Cultuur) en het Istituto Italiano di Cultura per i Paesi Bassi.

Bijzondere dank gaat uit naar de directrice van het I.I.C., dott.ssa Rita Venturelli

Universiteit Utrecht

«i quaderni di poesia» is een uitgave van het
Istituto Italiano di Cultura per i Paesi Bassi
Keizersgracht 564
1017 EM – Amsterdam
tel. 0031 (0)20 - 6263987
fax 0031 (0)20 - 638 35 96
e-mail: iicamsterdam@esteri.it
www.iicamsterdam.esteri.it

nr. 1: *Vensters. Tweetalige bloemlezing van hedendaagse Italiaanse dichters*

Redactie, selectie en bibliografieën: Gandolfo Cascio

Vertaling uit het Italiaans: Carolien Steenbergen

Inleiding: Marina Castiglione

Biografische profielen: Davide Podavini

© Italiaanse teksten: de auteurs. All rights reserved

© Teksten van Patrizia Valduga: Giulio Einaudi editore S.p.A., Torino, 1989 en 1997

© Nederlandse uitgave: Istituto Italiano di Cultura per i Paesi Bassi, Amsterdam 2013

Omslagontwerp en binnenwerk: G&H; Amsterdam

Omslagillustratie: Graziano Tessarolo, *Donna alla finestra* [Vrouw aan het venster], 2005, olieverf op doek, 40x33 cm., privécollectie | www.grazianotessarolo.com

Drukwerk: Ridderprint BV; Ridderkerk

ISBN 978-90-5335-744-6

VENSTERS

Tweetalige bloemlezing van hedendaagse Italiaanse dichters

redactie, selectie en bibliografieën door Gandolfo Cascio
vertaald uit het Italiaans door Carolien Steenbergen
met een inleiding van Marina Castiglione
biografische profielen door Davide Podavini

Istituto Italiano di Cultura

Voorwoord

Het is voor mij een grote eer om met de publicatie van *Vensters* de poëziewerks «i quaderni di poesia» in te wijden. Allereerst dank ik natuurlijk de Universiteit Utrecht voor het delen van het enthousiasme van een van haar italianisten, dr. Gandolfo Cascio, waardoor een reeks als deze het licht kan zien. Het Italiaans Cultureel Instituut in Amsterdam is er trots op direct bij dit publicatieproject betrokken te zijn en ik ben ervan overtuigd dat dit het begin is van een prachtig cultureel avontuur.

Dit geeft ons Instituut opnieuw de gelegenheid voor het aansnijden van essentiële thematiek. Want het lijkt geen twijfel dat het essentieel is om vandaag de dag te praten over het ‘vrouwelijke’ binnen de Italiaanse cultuur, in het bijzonder binnen de dichtkunst, aangezien dit doorgaans niet de beschouwende aandacht krijgt die het verdient.

In de afgelopen maanden heeft Gandolfo Cascio bij het Italiaans Cultureel Instituut een aantal drukbezochte seminars geleid over al even belangrijke thema’s. Ik denk, bijvoorbeeld, aan zijn mooie lezing over de Italiaans-joodse literatuur: een wezenlijk onderdeel van de Italiaanse cultuur dat gekenmerkt wordt door een zoektocht naar een groepscanon, een noodzaak die voortkwam uit de vooroordelen en repressieve ideologieën uit de recente en oude geschiedenis van Italië. Wellicht is juist dit een kenmerk van culturen die op enigerlei wijze zijn tegengewerkt: de afzwakking van het ideologische aspect ervan. Het besef van een zeker anders-zijn ten opzichte van de dominante cultuur leidt tot een grotere onzekerheid omtrent de eigen aard en bestemming en daardoor tot een extreme, vaak obsessieve zoektocht naar de eigen positie in de maatschappij, in het gezin en in de relatie met het zelf.

Om terug te keren naar het thema van het ‘vrouwelijke’: in Italië heerst dikwijls nog duidelijk een patriarchale zienswijze die het vrouwen vaak belet hun eigen kracht te tonen. Dit zien we bijvoorbeeld terug in de betrekkelijk lage percentages vrouwen in leidinggevende functies en, meer in het algemeen, in het relatief lage aandeel vrouwen in de beroepsbevolking. Zonder twijfel betreft het hier een ernstige vergissing waarvoor de hele maatschappij een hoge prijs betaalt en die deels ten grondslag ligt aan de huidige problemen van de Italiaanse economie. Dat juist de vrouw veel hoop biedt voor de toekomst van Italië wordt bevestigd door de statistieken over de stand van zaken van de Italiaanse cultuur die Marina Castiglione in haar inleiding vermeldt. Te denken geeft dat 51,9% van de vrouwen leest tegenover 39,7% van de mannen.

Ter afsluiting van mijn korte voorwoord enkele opmerkingen over wat mij het diepst raakt, ook als ‘vrouw’, in de gedichten van deze bloemlezing. Zo herkent een vrouw zich zonder moeite in het ongerief van (ideologisch) woordgebruik dat Antonella Anedda-Angioy uitdrukt in *Er bestaat geen onschuld in deze taal*. Haar gedicht is een oproep het woord te overstijgen en te vertrekken van een soort *tabula rasa* die meer recht doet aan hetgeen er werkelijk toe zou moeten doen. In zekere zin zijn alle dichters argwanend jegens het woord en betrachten zij het te gebruiken om er, als het ware, een soort tijdloos ritueel mee voor de geest te roepen dat hen in staat stelt zo diep mogelijk tot het existentiële probleem door te dringen. Een reis die overduidelijk leidt naar een wereld van innerlijke gewaarwordingen en lichamelijkheid, ver weg van redeneringen en ideologische of mythische verklaringen. Zo ontlokt het woord in *Esquilijn. Een heuvel* van Daniela Attanasio een gevoel van duizeling en onstuimige beweging; op eenzelfde wijze ontlokt het in *Fragment uit Nocturne met aardstorting en kinderen* van Maria Grazia Calandrone een levensbeeld vol licht en geluid, dat bestaat uit «collectieve eenzaamheid» en «vleselijke fabrieken» vermengd met «ontbinding». Hetzelfde ongecontroleerde en niet-geïdeologiseerde woord kan, fataal genoeg, leiden tot de verruimde visies van een Ik dat zich met moeite in verbinding stelt met de Ander (zie de droom over kannibalistische verslinding van Donatella Bisutti in *Kannibalistisch liefdeslied*), of dat verlangt naar volledige opname van de Ander zoals in *Toe, kom in me en neem me, geniet me beproef me* van Patrizia Valduga.

Maar hier moet ik het bij laten, hoewel het leesplezier dat deze gedichten mij schenken geen einde kent. Het is een plezier dat zich niet beperkt tot mij als vrouw, maar dat zeer zeker ook zijn weg vindt naar iedere man die iets dichter tot het mysterie van het leven wil geraken.

Rita Venturelli

directrice van het Italiaans Cultureel Instituut te Amsterdam

Inleiding

Onzegbaar verband tussen betekenis en *flatus vocis*, mysterie van het bestaan dat zich ontvouwt in de veelvormigheid van het ik, schild tegen eenduidige definities van de wereld en het zelf, koersvaren naar verplaatsbare havens, verzoening tussen ritueel en originaliteit, tussen spreek- en schrijftaal, tussen atemporaliteit en historisch gegeven, tussen literair geheugen en anti-canon, tussen metafysica en de grenzen van taal, tussen eenzame verbeelding en collectief retorisch-metrisch procédé, tussen ethiek en esthetiek: nog steeds – en wie weet voor altijd – kan alleen poëzie ons dit alles leren.

Toch gaan poëzie en het lezen ervan gebukt onder een last die deze wezenlijke ervaring paradoxaal genoeg reduceert: tot een amateuristische, naar zichzelf verwijzende oefening vol narcistische, inwisselbare loftuitingen óf tot een schoolse exercitie in structuralistisch ontleden. De stille, persoonlijke lezing sterft in een systeem van kant-en-klare vraagstellingen. Ondertussen houdt de algemeen heersende overtuiging stand dat dichten iets is wat toch iederéén kan. Je hoeft maar een paar metaforen, ongebruikelijke figuurlijke betekenissen, syntactische omkeringen en (pseudo-)unieke bladspiegels te verzamelen. De talloze poëziewedstrijden en dichters in spé die je in Italië op elke straathoek tegenkomt getuigen hiervan, hoewel poëzie in Italië een ondergeschoven kindje blijft. Volgens gegevens van het Italiaanse bureau voor de statistiek uit 2012 ligt het percentage Italiaanse lezers van zes jaar en ouder rond de 46%. Het merendeel hiervan is vrouw: 51,9% van de vrouwelijke bevolking leest per jaar ten minste één boek, tegenover 39,7% van de mannen. De onderzoeksresultaten laten ook zien dat volgens 46,3% van de ondervraagde uitgevers de grootste leeshindernis neerkomt op het «ontbreken van een doeltreffend schoolbeleid inzake het vak lezen». In het totaaloverzicht aan publicaties in alle genres en thema's komt aan moderne literaire teksten een aandeel toe van maar liefst 25,7% (oftewel één op de vier gepubliceerde boeken), waarvan 6,4% is voorbehouden aan poëzie en theater (voor teksten die ook als e-book verschijnen gelden iets lagere percentages: 23,9% van de totale oplage, waarvan 1,1% gedichten en theater betreft). Kortom: in Italiaans uitgeversland heerst nog een gezonde belangstelling voor poëzie, maar als we afgaan op de geslonken oplages en sporadische herdrukken, concluderen we dat die maar weinig wordt gelezen. De aandacht voor dichtkunst bij zowel kleine als grote uitgeverijen geeft blijk van een effectieve productie, die echter geen poëticaal discours inluit over de verhouding tussen navolgers en expressief talent of over kwesties van bestendigheid. Feit is dat er op scholen en universiteiten over het algemeen weinig

hedendaagse poëzie wordt gelezen. Dit ligt kennelijk niet aan een gebrek aan materiële of hermeneutische middelen. Zoals Alberto Bertoni provocerend zegt: «[...] als iedereen die dagelijks poëzie schrijft de basale plicht zou kennen ook maar één enkel boek van een andere dichter aan te schaffen, zou de poëziemarkt er meteen leuker op worden [...], en zou Patrizia Cavalli tegelijk Faletti, Volo en Mazzantini op de hak nemen [...]» (*La poesia contemporanea*, Il Mulino, 2012, p. 16).

Hoe onderscheiden we nu in de *mare magnum* van de lyrische productie (die gestaag slinkt nu een vermaarde uitgever als Guanda zijn reeks *Fenice contemporanea* heeft opgeheven) welke auteurs en teksten van waarde zijn? Hoe meten we de kundigheid van dichterlijke creaties? Hoe zorgen we ervoor niet beïnvloed te raken door wat George Steiner de ‘cultuur van het commentaar’ heeft genoemd, die ons benevelt en ons onze verantwoordelijkheid ontnemt, of erger nog, door de marketing van de uitgeverwereld die alles nivelleert en afplat tot dagelijkse consumptie?

Ora io fo poca stima di quella poesia che, letta e meditata, non lascia al lettore nell’animo un tal sentimento nobile, che per mezz’ora, gl’impedisca di ammettere un pensiero vile, e di fare un’azione indegna.

G. Leopardi, «Dialogo di Timandro e di Eleandro», *Operette morali*.

Nu heb ik weinig op met poëzie die, gelezen en overpeinst, in de geest van de lezer geen nobel affect achterlaat, dat hem een halfuur lang voor elke verdorven gedachte behoedt, hem noch een onwaardige daad doet begaan.

De wond die de poëtische bladzijde slaat in onze overtuigingen en stereotyperingen, in de repetitieve schema’s die ons uit gewoonte zijn aangeleerd, in platheid en middelmatigheid, in de doofheid voor de geluiden waarmee we worden overspoeld: dát is de enige mogelijke meetlat. Als we een «halfuur» beduusd zijn, niet in staat tot het bedenken en begaan van «onwaardige daden», zakt er een bezinksel aan betekenissen neer dat gewonnen, ontbonden en geassimileerd dient te worden.

De mate van schoonheid, diepte en complexiteit van een poëtische tekst is nochtans niet meetbaar met vermeende objectieve criteria. Poëzie is per definitie geen verplicht station; het is een ruimte waarin, zoals Gianni Rodari het uitdrukt, «het werkwoord lezen geen gebiedende wijs duldt». Toch geven respectabele Italiaanse bloemlezingen sinds 1996 blijk van de poging een min of meer brede groep hedendaagse dichters aan te duiden die zijn hedendaagsheid met een klassiek, haast voorvaderlijk instrument te lijf gaat (de recentste, met een duidelijk linguïstische invalshoek, is die van Andrea Acri, *Poesia contemporanea dal 1980 a oggi*, Carocci, 2007). Ook een aantal vooraanstaande en niet zelden militante tijdschriften heeft interessante, soms reeds gevestigde maar ook

nieuwe stemmen onder de aandacht gebracht (*Poesia*, een tijdschrift dat al sinds 1988 maandelijks verschijnt; *Poeti e Poesia*, onder redactie van Elio Pecora; *Annuario critico della poesia italiana*, opgericht en lang geleid door Giorgio Manacorda; *L'immaginazione*, literair tijdschrift onder redactie van Anna Grazia D'Oria). Daarnaast ontbreken ook tijdschriften met een puur genregericht perspectief niet, zoals de bladen die worden ondersteund door de vereniging *Leggere Donna*.

Ook de *Quaderni di poesia* die hier worden ingeluid vertrekken van een duidelijke keuze voor de vrouwelijke stem. Misschien dat 'het werkwoord schrijven een sekseonderscheid duldt?' Deze bloemlezing wil op deze vraag geen bevestigend antwoord vormen en heeft eveneens niet de pretentie om binnen het genre volledig of exemplarisch te zijn. De selectie voor de bundel is veeleer het resultaat van de *feeling* van Gandolfo Cascio, die verantwoordelijk was voor de keuze van namen en gedichten. Dit resultaat is een degelijke keur uit verschillende generaties, van vroege gedichten – soms toen al bekroond met prestigieuze prijzen – tot late werken, een verzameling literaire paden die de bekrompen generalisering tegensprekt dat vrouwelijke poëzie eerder uiting geeft aan gevoel dan aan wereldvisie. Als Amelia Rosselli, Alda Merini en Maria Luisa Spaziani al tot de canon van de twintigste eeuw behoren, is het wel degelijk denkbaar dat er meer vrouwen – al dan niet bij leven – zullen volgen: Elisa Biagini, Silvia Bre, Anna Maria Carpi, Giovanna Frene, Florinda Fusco, Franca Grisoni, Margherita Guidacci, Mariangela Gualtieri, Jolanda Insana, Isabella Panfido, Rosa Pierno, Elena Salibra, Giovanna Sicari, Bianca Tarozzi, Rossella Tempesta, Sara Ventroni enz. *Vensters* vormt in feite een keur binnen een bloemlezing, want Cascio filtreert binnen de productie van elke afzonderlijke dichteres een specifiek venster op de wereld, in een poging de heterogeniteit aan gezichtspunten, metrumkeuze, versvormen en onderwerpen te weerspiegelen. We komen bekende namen tegen, hoofdrolspeelsters die er een decennia-lange carrière op na houden (Antonella Anedda-Angioy, Patrizia Cavalli, Biancamaria Frabotta, Vivian Lamarque, Gabriella Sica, Patrizia Valduga), naast andere die minder vaak in bloemlezingen te vinden zijn, maar bekend zijn bij een kennerspubliek en bij de kritiek (Daniela Attanasio, Donatella Bisutti, Maria Grazia Calandrone, Rosita Copioli, Maura Del Serra). Andere beginnen definitief erkenning te krijgen (Daniela Marcheschi, Luigia Sorrentino). Onder de schrijfsters uit de bundel is Silvana Grasso de enige die nooit een dichtbundel als geheel heeft gepubliceerd.

Alle auteurs in *Vensters* zijn geboren in het ventennium 1945-1964, maar hun regionale afkomst is divers: Anedda is Sardijnse, Bisutti Milanees-Friuliaans, Valduga is afkomstig uit de Veneto, Del Serra en Marcheschi uit Toscane, Copioli komt uit Rimini, Sorrentino uit Napels en Grasso uit Sicilië. Een aantal is in Rome geboren of er later in het literaire circuit terechtgekomen: Attanasio, Frabotta, Cavalli (Todi) en Sica (Viterbo). Een verbindend element zijn de activiteiten waarmee de dichters zich naast het dichten, en soms hoofdza-

kelijk, bezighouden: doceren, vertalen, schrijven (ook voor kinderen), journalistiek. De poëziedebuten vinden plaats tussen 1974 (het jaar van *Le mie poesie non cambieranno il mondo* van Cavalli) en 2003 (*C'è un padre* van Sorrentino).

Schrijvers en lezers. Schrijvers en schrijvers. Zoals in elke relatie knipt de schikgodin geen draden door: het is een voortdurend weven, ineenvlechten en variëren. Terwijl Valduga met Andrea Zanzotto ‘babbelt’, Cavalli met Giovanni Giudici en Anedda met Milo de Angelis, vindt Silvana Grasso haar gesprekspartners in de klassieke wereld. En in de lange keten van literaire beïnvloeding lijken twee auteurs, hoewel verdekt, alom aanwezig: Pascoli en Montale (dit wordt bijvoorbeeld duidelijk in het beeld van de «hop» bij Copioli). Indrukken uit het dagelijks leven (de «pannen» van Anedda, de «bloemenstalletjes» van Attanasio, de «appel» en de «kan» bij Bisutti enz.) worden vaak een concreet filter om door te kijken en bekeken te worden, wat ze voor het lot van een beperkende banaliteit behoedt.

De realistische schetsen, soms komisch van stijl (zie de gedichten van Cavalli en Lamarque), van op afstand bekeken ervaringen, met een schuin oog, vanuit hoeken of door vensters (Anedda, Attanasio, Grasso en Lamarque) maken de tendens voelbaar tot het vermijden van secundaire betekenissen en hermetische taal: *ijzer met ijzer* (Calandrone), *de dingen dalen ijlings* (Sica), *het vlees geurt als vlees* (Grasso), enz.

De taal beoogt dan ook geen cryptische sleutel, maar beproefd en betrouwbaar instrument te zijn: *woorden [...] als kluiten | harde, maar lonende trouwe aarde* (Sica). De eenvoudige taal zorgt voor eenduidigheid in de interpretatieve wendingen en noemt de dingen bij hun eigenlijke naam: *Hiertoe dient het lichaam: | je raakt me aan of raakt me niet aan, | je omhelst me of houdt me op afstand. De rest is voor dwazen* (Cavalli). De rode draad die de teksten met elkaar verbindt, hoe verschillend ze vanuit linguïstisch en stilistisch oogpunt ook zijn, is dan ook het verlangen om tot de substantie van de materie door te dringen en de ziel ervan te achterhalen, *betekenis [te] zoeken in onze tekens* (Del Serra), om zelfs door te dringen in de fonische materie, waar *het woord breekt als hout* en zich *plattegronden binnen de woorden* verbergen (Anedda). Het is geen toeval dat het aantal vergelijkingen groter is dan het aantal metaforen, en dat de ‘afstanden’ in betekenis eerder bij de lezer worden neergelegd dan in de retorische constructie van de teksten.

De thema’s – soms lichtvoetig, soms diepgaand – variëren van eros tot natuur, van religiositeit tot lichamelijkheid, van familie tot vriendschap, terwijl ze steeds verbonden blijven met een biografisme dat er als een watermerk doorheen schijnt. Stadse en landelijke composities; duister en licht; opgepoetste herinneringen die als relikwieën blinken in een hedendaags gebruik (*de oude | koperen stoof | in de dode stukjes brandend eikenhout | die blinkt van de sidol*, Grasso) en geliefde gezichten die van het aardse pad verdwijnen en op de poëtische pagina terechtkomen. Ideologische spanning is afwezig in deze gedi-

chten, die hoofdzakelijk worden gevoed door passages over het alledaagse of een haast weemoedig afscheid.

Opvallend is dat in deze poëzie door vrouwen met name mannelijke figuren voorkomen, en nooit kinderen. Toeval misschien? Een uitzondering hierop vormt *De generaties* van Marcheschi dat na een Lucretiaans *incipit* uitmondt in een bijbelse genealogie waarin moeders baren en vaders verwekken, in een lineaire sequentie die de enige circulariteit bevat die er bestaat: die van het geboren worden en sterven, van de collectieve en de individuele geschiedenis.

In de constructie van haar eigen lyrische ruimte legt elke dichteres weer andere relaties tussen vorm en inhoud, met verwijzingen naar de twintigste-eeuwse, maar ook naar de klassieke poëzie. De sonnetten van Sica en Valduga staan, ondanks hun hedendaagse inhoud (de familiekring bij de één, de op het dysfemistische af onthulde eros bij de ander) tegenover het proza-achtige verloop dat we tegenkomen in een paar in deze bundel opgenomen gedichten van Attanasio, tegenover het vrije vers van Cavalli en het klassieke, hallucinante ritme van Grasso. Hendekasyllabes vinden we bij Anedda (*il cui corpo indietreggia contro il cielo; la lentezza mi viene dal silenzio; etc.*) en ook bij Copioli, die het theatrale van een kunstmatige interactie tussen het poëtische ik en de geliefde niet schuwt.

Hoewel geen van de auteurs afwijkt van een duidelijke indeling in strofen, hier en daar gekenmerkt door vervreemdende enjambementen, is het dulden van rijm zeldzamer: een aftreksel ervan vinden we in de teksten van Cavalli, Copioli, Del Serra, Frabotta, Lamarque, Sica en Valduga. De klankverbinding komt met name tot stand door assonanties en consonanties, alliteraties, paronomasieën en anaforen. Een klankapocope komt slechts één keer voor, in het laatste kwatrijn van *La fonte* van Copioli, in het citaat dat een eerbetoon aan Boiardo is.

Het gebruik van interpunctie is over het algemeen niet afwijkend, behalve bij Attanasio en Sorrentino. Titels en *incipit* in kleine letters en het bescheiden gebruik van de punt (in deze bundel afwezig in de gedichten van Sorrentino) lijken te wijzen op een ruimte voor het niet-definitieve, zelfs in het geval van definiëte en concrete referenten, een experimenteel residu dat echter niet op andere niveaus van de dichterlijke taal doorklinkt.

Het lexicale materiaal beweegt zich grotendeels op een expressief spreektaalregister, in de richting van een eerder narratieve dan lyrische poëzie, en slechts sporadisch treffen we barokke verfijndheden (bijv.: *raggiasse*, bij Calandrone) of regionaal taalgebruik aan (alleen bij de Siciliaanse Grasso – *scricchiusi, allucia* –). Hier en daar wordt genoeg genomen met banale beelden (*de lade van je weemoed*, Attanasio; *wijze en geduldige boeren*, Sica; *ik tril van het genot en de pret*, Valduga) of wordt er gespeeld met verschillende registers (bijv.: *ruina* versus *piscio*, eveneens bij Grasso).

De syntaxis schommelt tussen klassieke omkeringen (van meerdere elementen. Zie de vele voorbeelden in de teksten van Sorrentino), impressionistische syntagmen (*itinerario di binari; pad aan sporen* Attanasio; *un cielo nitido | di*

*calce bianca; een heldere lucht / van witte kalk Bisutti; vanghe di sole; spaden vol zon, Calandrone; etc.), nominale zinnen, absolute infinitieven, directe rede en voorkeur voor dialoog, naar achter geplaatste vocatieven, alsook verschijnenselen die horen tot de nieuwe spreekstandaard van het Italiaans (dislocaties: *tutti fuori a cercarle / le impronte di dentro*, Frabotta; anakoloeten: *qualcuno ti aiuta a partire, / qualcuno sembravamo forti*, Sorrentino).*

Vanzelfsprekend lof voor de curator en de vertaalster, maar er klinkt ook een waarschuwing:

Uit de computer, uit het gebabbel van Babel
komen alle talen van de wereld tot je:
maar één daarvan is slechts je moedertaal,
de getrouwe en volmaakte.

Maura Del Serra, *Eén*.

Toch is er troost: niet alleen iedere vertaling, maar ook iedere lezing, iedere interpretatie, iedere parafrase blijft een opdracht aan de lezer, de meervoudige – en misschien ontrouwe – ontvanger van de poëtische boodschap.

Marina Castiglione
universitair hoofddocent Italiaanse taalkunde, Universiteit van Palermo

Vensters

Antonella Anedda-Angioy is in 1958 geboren in Rome, waar ze nog woont. Ze schrijft essays en doceerde aan de universiteiten van Siena-Arezzo, 'La Sapienza' in Rome en aan de Universiteit van Italiaans-Zwitserland. Ze werkte mee aan de tijdschriften «Poesia», «Nuovi argomenti» en de krant «Il manifesto». Van haar lyrisch proza en meerdere essaybundels noemen we *Cosa sono gli anni* (Fazi, 1997); *La luce delle cose. Immagini e parole nella notte* (Feltrinelli, 2000); *La vita dei dettagli* (Donzelli, 2009). In 2013 verscheen *Isolatria. Viaggio nell'arcipelago della Maddalena* (Laterza). Haar gedichtenbundels zijn *Residenze invernali* (Crocetti, 1992); *Notti di pace occidentale* (Donzelli, 1999); *Il catalogo della gioia* (ivi, 2003); *Dal balcone del corpo* (Mondadori, 2007); *Salva con nome* (ivi, 2012).

ANTONELLA ANEDDA

Da Notti di pace occidentale

Non esiste innocenza in questa lingua
– ascolta come si spezzano i discorsi
come anche qui sia guerra
diversa guerra
ma guerra – in un tempo assetato.

Per questo scrivo con riluttanza
con pochi sterpi di frase
stretti a una lingua usuale
quella di cui dispongo per chiamare
laggiù perfino il buio che scuote le campane.

C'è una finestra nella notte
con due sagome scure addormentate
brune come gli uccelli
il cui corpo indietreggia contro il cielo.

Scrivo con pazienza
all'eternità non credo
la lentezza mi viene dal silenzio
e da una libertà – invisibile –
che il Continente non conosce
– l'isola di un pensiero che mi spinge
a restringere il tempo
a dargli spazio
inventando per quella lingua il suo deserto.

La parola si spacca come legno
come un legno crepita di lato

per metà fuoco
per metà abbandono.

Uit Notti di pace occidentale

Er bestaat geen onschuld in deze taal
– hoor hoe de gesprekken barsten
hoe ook hier de oorlog woedt
andere oorlog maar
wel oorlog – in een verdroogde tijd.

Daarom schrijf ik met onwilligheid
in schaarse zinnen die als dorre takken
aan een alledaagse taal gebonden zijn
de taal waarover ik beschik om zelfs
daarginds het duister te benoemen dat de klokken schudt.

Er is een venster in de nacht
met twee zwarte, slapende silhouetten
donker als de vogels
wier lijfje terugdeinst voor de lucht.

Ik schrijf geduldig
in de eeuwigheid geloof ik niet
traagheid komt voor mij uit stilte
en uit een vrijheid die – onzichtbaar –
niet op het Vasteland bestaat
– eiland van gedachte die maakt dat ik
de tijd beknot
haar ruimte geef
door voor die taal haar leegte te verzinnen.

Het woord breekt als hout
kraakt als een stuk hout aan de randen

deels vuur
deels verlating.

Da *Il catalogo della gioia*

Coraggio

La cucina è un promontorio. Le pentole sono scogli divorati da un vento-lupo che corre in cerchio nell'isola. La ringhiera della finestra è una raffica grigia – sua compagna, nostra sorella aguzza.

Appena svegli noi siamo gli uccelli chini sul lavabo stanchi della migrazione notturna, confusi dai razzi che percuotono i sogni.

In tutto il quadro è inverno.

Nella musica della radio rintocca la grandine.

Il suo bianco vibra sulle antenne e il balcone.

Con il suo muso di nuvola pietosa

l'alba ci spinge alla vita.

Da *Salva con nome*

Spazio dell'invecchiare

Solo la nudità alla fine ci raggiunge
esatta come la luna crescente nei capelli.

Esiste una gioia nella reticenza
e un riparo perfino in questo spazio
che ha un inizio e una fine.

Non voglio scrivere un'elegia della vecchiaia
solo dire che spingere il braccio dentro il freddo
è una prova che ha il senso di trovare il verbo in una frase.

Senti come guadagni la via del corridoio.

Non è scontato il passo col respiro.

Conta i mattoni pensando ai ciottoli di fiume
all'acqua che ti fasciava il piede
ricorda quanta tenacia c'è voluta a decifrare
le mappe dentro alle parole.

Uit *Il catalogo della gioia*

Moed

[wolf-wind

De keuken is een landtong. De pannen zijn de rotsen, afgesleten door een die rondwaart op het eiland. Het smeedwerk voor het raam is een grijze rukwind – zijn gezellin, onze vinnige zuster.

Net ontwaakt zijn wij de vogels boven de wasbak gebogen, moe van de nachtelijke trek, beduusd van de flitsen die onze dromen verstoren.

Het kader is in alles winters.

In de muziek uit de radio tikt de hagel.

Het wit vibreert op de antennes en het balkon.

Met zijn snuit als van een goedgunstige wolk duwt de dageraad ons het leven in.

Uit *Salva con nome*

Ruimte van het ouder worden

Alleen de naaktheid komt ten slotte tot ons

zo exact als de wassende maan in het haar.

Er heerst geluk in deze soberheid

beschutting zelfs in deze ruimte

die een begin kent en een einde.

Ik wil geen lofdicht schrijven op de ouderdom

alleen maar zeggen dat je armen naar de kou uitsteken

een poging is die zoveel betekent als het vinden van het werkwoord in een zin.

Hoor hoe je de afstand naar de gang haalt

Voetstap en adem gaan niet in gelijk tempo op.

Tel de plavuizen maar en denk aan de kiezels in de rivier

aan het water dat je voeten omwikkelde

herinner je hoe je je best deed om de plattegronden

te ontcijferen binnen de woorden.

Daniela Attanasio is in 1947 in haar woonplaats Rome geboren. Ze schreef voor verschillende kranten en literaire tijdschriften en in 1997 verscheen onder haar redactie het aan Amelia Rosselli gewijde nummer van het tweemaandelijks tijdschrift «Galleria». Ze vertaalde *Love poems* van Anne Sexton (Sciascia Editore, 1989). Sinds 2007 organiseert ze het jaarlijkse poëzie-evenement *Teramopoesia*. Haar gedichtenbundels zijn *La cura delle cose* (Empirìa, 1993); *Sotto il sole* (ivi, 1999); *Del mio e dell'altrui amore* (ivi, 2005); *Il ritorno all'isola* (Nino Aragno Editore, 2010); *Di questo mondo* (ivi, 2013). Haar gedichten zijn verschenen in de «Almanacco dello specchio» (Mondadori, 2009) en in de bloemlezing *Nuovi poeti italiani 6* (Einaudi, 2012).

DANIELA ATTANASIO

Da Il ritorno all'isola

Esquilino. Un colle

il vento spazza via le carte dai marciapiedi
negli angoli delle strade, nei cortili.
Gli alberi si spiumano come canne,
paurosamente squilibrati nella catena del traffico.
C'è una grande piazza sotto le mie finestre
il movimento rotatorio del vento
mischia profumi orientali. A ogni angolo chioschi notturni di fiori
dove attraccano migrazioni di razze –
tutti vicini a strusciarsi i gomiti negli ascensori
a impastare le lingue con gli odori delle cucine

io guardo con gli occhi abbacinati di un turista
senza punti di riferimento nessun luogo da ricordare
in questo esiguo esperimento di vita
ma quando il vento cambia
da qualche parte arriva il ricordo di una faccia senza sorriso

Da Di questo mondo

Una livida pace

III

Quando ti ho visto alla stazione sembravi più vecchio o più commosso –
mi hai fatto pensare all'esperienza. L'occhio incavato nell'orbita asciutta,
una parentesi dura ai lati della bocca... non me la ricordavo così
nera e profonda. Sei andato avanti fino alla libreria della stazione
all'angolo ti sei fermato e hai guardato indietro. Alle tue spalle
c'era la solita folla di fuggiaschi, lo stesso itinerario di binari
come trent'anni fa quando l'odore di sigaretta circolava benigno
nei polmoni – ma anche al cinema o al bar. Lei era lì con la sua
faccia giovane, gli occhi screziati di sole, la pelle da indiana.
Era appoggiata alla colonna di una pensilina e ti guardava ridendo.
Se non fosse stato per quella luce agostana che ti bagnava gli occhi di

Uit *Il ritorno all'isola*

Esquilijn. Een heuvel

de wind veegt de papieren van de stoep
de hoeken van de straten in, de binnenplaatsen op.
De bomen verliezen hun pluimen als riet,
angstwekkend onbestendig in de keten van verkeer.
Onder mijn ramen ligt een groot plein
de tollende beweging van de wind
vermengt oosterse geuren. Op iedere hoek nachtelijke bloemenstalletjes
waar rassenmigraties aanmeren –
elleboog aan elleboog dicht op elkaar in liften
de tongen die zich mengen met de geuren uit de keukens.

ik kijk met de verblinde ogen van een toerist
zonder ankers geen plek die ik me in dit geringe
levensexperiment kan heugen
maar wanneer de wind verandert
komt ergens vandaan de herinnering aan een gezicht zonder glimlach

Uit *Di questo mondo*

Een beurse vredigheid

III

Toen ik je zag op het station leek je ouder of geroerder –
je deed me denken aan ervaring. Je ogen diep gezonken in hun droge kassen,
een harde vore aan de randen van je mond... die herinnerde ik me niet zo zwart
en diep. Je liep door tot bij de boekwinkel van het station
op de hoek stond je stil en keek achterom. Achter je
was er de gebruikelijke menigte vluchtenden, hetzelfde pad aan sporen
als van dertig jaar terug toen de sigarettengeur goedaardig
door je longen waarde – ook in de bioscoop of in de bar. Zij stond daar met haar
jeugdige gezicht, haar ogen door de zon gevlekt, haar indianenhuid.
Ze leunde tegen de pilaar van een luifel en keek je lachend aan.
Als het niet dat augustuslicht was geweest dat je ogen met zweet

sudore, avresti pensato che lei era davvero lì, a dirti come trent'anni fa
– *hai visto, sono venuta amore ma riparto domani...*

*

se nella luce che fioriva

se nella luce che fioriva hai cominciato a maledire il mondo
il centro del tuo dolore si è allargato come una goccia d'olio nell'acqua
come una macchia d'inchiostro –
una cosa non vista, persa tra i libri della tua stanza

se hai imparato a maledire il mondo mentre la luce che fioriva
ti sfiorava la pelle
quella luce non ha neppure riscaldato il poco amore
conservato nel tuo cassetto della malinconia

maledicendo il mondo sei ritornata al dolore dell'infanzia
quando anche la spina di una rosa sanguinava in silenzio.

*

Una forma nuova

Un nome, un'idea e ci perdiamo
scivoliamo fuori liquidi,
prendiamo forma nuova -
una forma nuova dell'idea, del nome
il tuo sorriso come un pieno nella vita
come un filo d'erba che scivola fuori dalle labbra.
La nuca è lucida, nera
la luce si spande in una vasca d'acqua
simile a un fiore. Per una breve incoerenza
io sono sola con il silenzio che diventa la testa
che diventa il respiro.
Sono già l'altro
l'altra idea, l'altro nome.

bevochtigde, had je gedacht dat ze daar werkelijk stond, om je net als dertig jaar
– *kijk, ik ben gekomen liefste maar morgen ga ik weer weg...* [terug te zeggen

*

als je in het licht dat bloeide

als je in het licht dat bloeide begonnen bent de wereld te vervloeken
heeft het centrum van je pijn zich als een druppel olie in water uitgebreid
als een inktvlek –
iets wat niet wordt gezien, verdwenen tussen de boeken in je kamer

als je hebt geleerd de wereld te vervloeken terwijl het licht dat bloeide
je huid zacht beroerde
heeft dat licht nog niet de weinige liefde verwarmd
die ligt opgeborgen in de lade van je weemoed

door de wereld te vervloeken ben je teruggekeerd naar de pijn van je kinderjaren
toen zelfs de doorn van een roos bloedde in stilte.

*

Een nieuwe vorm

Een naam, een denkbeeld en we verliezen ons
vloeibaar glippen we ons een weg naar buiten,
nemen een nieuwe vorm aan –
nieuwe vorm van het denkbeeld, van de naam
jouw glimlach als een toppunt in het leven
als een grasspriet die de lippen ontglipt.
De nek is glanzend, zwart
het licht verspreidt zich in een tobbe water
die eruitziet als een bloem. Door een kort gebrek aan samenhang
ben ik alleen met de stilte die mijn hoofd wordt
die mijn adem wordt.
Ik ben het andere al
het andere denkbeeld, de andere naam.

Donatella Bisutti is in 1948 in Milaan geboren. Na een jeugd in België en Turkije keerde ze er terug, maar een deel van het jaar verblijft ze op Madeira. Ze schrijft voor uitgeverijen, kranten en tijdschriften, waaronder «Poesia» en «L'Avvenire» en is hoofdredactrice van «Poesia e spiritualità». Voor Mondadori verzorgde ze de reeks «I grandi di tutti i tempi» en voor Scheiwiller realiseerde ze de editie van *Il Tredicesimo invitato e altre poesie* (2003): het oeuvre in verzen van Fernanda Romagnoli. Ze schreef het essay *La poesia salva la vita* (Mondadori, 1992) en de bundel *La poesia è un orecchio. Leggiamo i nostri grandi poeti da Leopardi ai contemporanei* (Feltrinelli, 2012). Ze vertaalde *La memoria e la mano* van Edmon Jabès (Mondadori, 1992) en *Estratti del corpo* van Bernard Noël (Mondadori, 2001). In 1997 publiceerde ze de roman *Voglio avere gli occhi azzurri* (Bompiani, 1997).

Haar poëziedebuut is *Poemetti in prosa*, dat in 1980 verscheen in de «Almanacco dello Specchio», gevolgd door *Inganno ottico* (Società di poesia-Guanda, 1985); *Penetranti* (Boetti, 1989); *Violenza* (Dialogolibri, 1999); *La notte nel suo chiuso sangue* (Unes, 2000); *La vibrazione delle cose* (SIAL, 2002); *Piccolo bestiario fantastico* (Vienneperre, 2002); *Colui che viene* (Interlinea, 2005); *Rosa alchemica* (Crocetti, 2011) en *Un amore con due braccia* (LietoColle, 2013).

DONATELLA BISUTTI

Da *Inganno ottico*

Canzone d'amore cannibale

So che ti ritroverò
non potrai sfuggirmi
mia è l'immaginazione
catturato come un insetto e trafitto
immobilizzato spaventato rassegnato
comunque sarai
lì
farò di te quello che non vorrai
con calma mi appresterò a divorarti
l'amore non lascia niente sul piatto
neanche le chele.
Ti avrò mangiato e succhiato
svuotato
– non vorrei tuttavia che tu soffrissi
vorrei che godessi anche tu
della felicità immensa
di essere cibo.

Da *Penetrali*

Natura morta

Fuori nevica.
Una brocca
sul tavolo ha rosse trasparenze.
Sbucci piano la mela.
Ti tenta l'avventura
di quella buccia lucida
che avvolge
la luce della stanza.
Ogni oggetto
ha una sua consistenza inutile,
così rassicurante.
Il piatto di lucida ceramica
se l'inclini

Uit *Inganno ottico*

Kannibalistisch liefdeslied

Ik weet dat ik je wel weer vind
je kunt niet aan mij ontsnappen
van mij is de verbeelding
als een insekt gevangen en doorboord
bewegingloos benauwd berustend
je zult er hoe dan ook
zijn
ik doe met je wat je niet wilt
in alle rust maak ik me op jou te verslinden
de liefde laat niets achter op het bord
zowaar de scharen niet.
Opgegeten zul je zijn en uitgezogen
van je binnenste ontdaan
– toch zou ik niet willen dat je leed
ik wil graag dat ook jij geniet
van het immense geluk
voedsel te zijn.

Uit *Penetrati*

Stilleven

Buiten sneeuwt het.
Een kan
op tafel heeft doorschijnende rode plekken.
Langzaam schil je de appel.
Het avontuur van die glanzende schil
die het licht van de kamer
omwindt
brengt je in verleiding.
Ieder voorwerp
heeft zijn nutteloze consistentie,
zo geruststellend.
Het bord van glanzend aardewerk
weerkaatst, als je het schuin houdt

riflette un cielo nitido
di calce bianca.

Da *Rosa alchemica*

Nel tuo corpo amo gli anfratti

Nel tuo corpo amo gli anfratti che
lo fanno assomigliare a una marina,
gli estri per cui palpitano le narici
come brezze che alzino le vele,
le creste lungo
le quali scivolo per
ritrovarmi contro la tua bocca,
e giù rotolo nell'interno di te
dentro l'anima tua
improvviso abisso,
oscura Ade.

*

Cos'è l'amore se non

Cos'è l'amore se non
acqua che precipita perché
non ha altro posto dove andare
e allora affronta il salto e la caduta.
E poi si ricompone
irrisolta inquieta
scorre alla sua fine
a ben più ampio spazio
affluisce.

een heldere lucht
van witte kalk.

Uit Rosa alchemica

In jouw lichaam houd ik van de groeven

In jouw lichaam houd ik van de groeven
waardoor het op een zeekust lijkt,
de grillen die de neusgaten doen trillen
als briesjes die de zeilen hijsen,
de hellingen waarlangs
ik glijd om
terecht te komen tegen je mond,
en naar beneden rol ik jouw binnenste in
jouw ziel binnen
onverhoopte kloof,
duistere Hades.

*

Wat is de liefde anders dan

Wat is de liefde anders dan
water dat omlaag valt omdat
er geen andere plek is waar het heen kan
en daarom trotseert het de sprong en de val.
Daarna komt het weer tot bedaren
besluiteloos rusteloos
stroomt het naar zijn einde
naar een veel weidsere ruimte.
vloeit het toe.

Maria Grazia Calandrone is in 1964 in Milaan geboren en woont in Rome, waar ze actief is in de wereld van cultuur en theater. Ze schrijft en presenteert cultuurprogramma's op Radio 3. Ze werkt voor de tijdschriften «Poesia» – waar ze de rubriek met ongepubliceerde gedichten *Cantiere poesia* verzorgt –, «Rifrazioni», «Il corpo» en voor de krant «Il manifesto». Ze schrijft theaterteksten voor actrice Sonia Bergamasco en componeerde poëtische fragmenten voor het stuk *Gernika* van het internationale theatergezelschap *Theatre en vol*. Haar gedichtenbundels zijn *Pietra di Paragone* (Tracce, 1998); *La scimmia randagia* (Crocetti, 2003); *Come per mezzo di una briglia ardente* (Atelier, 2005); *La macchina responsabile* (Crocetti, 2007); *Sulla bocca di tutti* (ivi, 2010); *Atto di vita nascente* (LietaColle, 2010); *La vita chiara* (Transeuropa, 2011). Een deel van haar gedichten is opgenomen in de bloemlezing *Nuovi poeti italiani 6* (Einaudi, 2012).

MARIA GRAZIA CALANDRONE

Da *Il bene morale* (inedite)

Frammento da *Notturmo con frana e bambini*

Quando si è fatto giorno non pioveva più. Dalla terra sconvolta
si alzava un coro, tutto
era troppo pieno di bellezza: la solitudine
collettiva delle contrade
risplendeva. Ovunque erano pozze
limpidissime: sembrava che la luce si fosse rotta
e raggiasse da terra. Scaglie d'oro facevano luce
di tra l'erba, corpi vivi di pesci in abbandono.
Il cielo camminava sulla terra
con i tuoi piedi, amore, come allora. Allora
contava tutta la figura inclusa
dentro la sepoltura degli animali – contava che la terra fosse pronta
a ricevere queste guance asciutte
sebbene queste fabbriche carnali
siano diramazioni di una luce
non nostra. Questo mondo che viene trascinato oltre se stesso
è oro fatto per i vostri occhi
con prodigi e visioni
e vanghe di sole. Contiene
il dialogo di due che si amano ancora
come ferro con ferro. La carità. Mentre un odore di deposizione.

*

Parla l'ulivo

Oso tentare Dio con la mia solitudine
nell'orto di Getsemani, perché quel figlio
oltrepassava tutta la solitudine umana
nella sottomissione
al padre, perché quel figlio sacrificato e speso faceva scomparire nel suo cuore
della corteccia. Mentre voi dormivate [le lame
io raspavo le piante degli ulivi
imitavo la dura solitudine
corticale
dei vegetali, preparavo il mio corpo con l'esempio degli alberi, facevo del mio
legno su legno [corpo

Uit *Il bene morale* (ongepubliceerde gedichten)

Fragment uit *Nocturne met aardstorting en kinderen*

Toen de dag aanbrak, was het met regenen gestopt. Uit de getergde aarde klonk een koor op, alles was te zeer vervuld van schoonheid: de collectieve eenzaamheid van de contreien schitterde. Overal lagen fel glinsterende plassen: het leek alsof het licht gebroken was en van de aarde afstraalde. Gouden deeltjes flonkerden tussen het gras: levende, achtergebleven vissentijfjes. De hemel wandelde over de aarde met jouw voeten, liefste, net als toen. Toen telde de hele door het dierengraf omsloten gedaante – telde, dat de aarde bereid was deze schrale wangen op te nemen hoewel deze vleselijke fabrieken verstrooiingen zijn van een licht dat niet het onze is. Die wereld die buiten zichzelf wordt gevoerd is goud, gemaakt voor jullie ogen met wonderen en visioenen en spaden vol zon. Hij omvat de dialoog van twee mensen die nog van elkaar houden als ijzer met ijzer. Barmhartigheid. Terwijl een geur van ontbinding.

*

De olijfboom spreekt

Ik durf God te beproeven met mijn eenzaamheid
in de hof van Getsemane, omdat zijn zoon
alle menselijke eenzaamheid overtrof
in zijn onderwerping
aan de vader omdat die geofferde, gebruikte zoon in zijn hart de sabels van de
liet zakken. Terwijl jullie sliepen [schors
plukte ik olijfplanten kaal
imiteerde ik de harde, schorsachtige
eenzaamheid
van gewassen, bereidde ik mijn lichaam voor naar het voorbeeld van de bomen,
hout op hout [maakte ik van mijn lichaam

perché nessun lamento
disperdesse la mia unità di uomo
nel lamento del figlio abbandonato. Ecco.
Sono già solo, padre, io non posso subire più abbandono.

Da *Le Cose Vive* (inedite)

Davanti al morto

Sei la cosa più nuda della terra e insieme
la più indecifrabile.
Rilevo le tue tracce. L'abside delle orbite. Il catino pieno
di un male che passa
le dimensioni. Evidenzio
le reazioni del sangue affiorato
durante un'ascensione ora
ferma. Porpora, ocre, fasce
cremisi sottopelle. La vibrazione
lasciata a metà
sotto lo zigomo destro. Ma
compiuta, come certi pallori
dove insisteva l'osso scapolare.

Riconosco la tua perfezione.
Il peccato di superbia della fine. Ti riconosco
atto del futuro. Una pre
cognizione perfetta.

Esamino il tuo volto. Più nessuna tendenza.
L'altare immacolato della fronte alla fine
del pensiero. Richiuso. Esamino che corpo viene dopo
la tendenza a rinascere. Evidenzio che pure
rinascerei. Richiuso. Puro suono di cosa che si disfa. Pura
dissipazione. Una lanugine bianca
sulle corde. Le mufte
nelle pieghe vocali,
il calcagno bagnato di un'erba azzurrina
e la pace maggiore
nel guscio del cranio. Tutta la tua tendenza a dimenticare
ora

opdat geen weeklacht
mijn eenheid als mens uiteen deed vallen
in de weeklacht van de verloren zoon. Zie.
Ik ben al alleen, vader, meer verlating kan ik niet ondergaan.

Uit *Le Cose Vive* (ongepubliceerde gedichten)

Bij de dode

Je bent het naaktst wat er op aarde is en tegelijk
het ondoorgrondelijkst.
Ik neem je trekken in me op. De apsis van je oogholten. De kom gevuld
met een kwaad dat de afmetingen
ontstijgt. Ik doorzie
de responsen van je bloed dat zichtbaar werd
op een hemelvaart die nu
heeft stilgehouden. Purper, oker, karmijnrode
onderhuidse stroken. De trilling
onder je rechterjukbeen
die nog gaande was. En toch
voltooid, net als die bleke plekken
waar het schouderbot zich aftekende.

Ik herken je volmaaktheid.
De zonde van de hoogmoed van het einde. Ik herken in jou
betuiging van de toekomst. Een volmaakt
voorafgaand begrip.

Ik verken je gezicht. Geen enkele neiging meer.
Het onbevleete altaar van je voorhoofd aan het einde
van het denken. Gesloten. Ik verken welk lichaam volgt
op de neiging opnieuw te worden geboren. Ik doorzie
dat jij ook opnieuw geboren wordt. Gesloten. Puur
geluid van wat ontbindt. Pure uiteenvalling. Een wit dons
op de stembanden. De schimmel
in de buigingen,
de hiel nat van een zachtblauw kruid
en de grootste rust
in de schaal van je schedel. Heel je neiging om te vergeten
nu

in atto. Evidenzio che tutto è diventato gioia
e tu
sei diventato la gioia
che volevi, quel non andarsene più.

Sei orazione infinita. Masso
calcareo. Solo la fine che ora sei. Solo la fine
è infinita. Solo la maschera della solitudine. Richiuso
il cerchio elementare
del serpente della separazione.

Così mi dissipo in tutti quelli che sono.

in volle gang. Ik doorzie dat alles vreugde is geworden
en jij
bent de vreugde geworden
die je wilde, dat nooit meer weggaan.

Je bent oneindig betoog. Kalkhoudende
massa. Slechts het einde dat je nu bent. Slechts het einde
is oneindig. Slechts het masker van de eenzaamheid. Gesloten
de elementaire cirkel
van de adder van het afscheid.

Zo val ik uiteen in een ieder die is.

Patrizia Cavalli is in 1949 geboren in Todi en woont in Rome. Ze schreef hoorspelen voor de RAI en vertaalde toneelstukken van Shakespeare (*La tempesta*; *Sogno di una notte d'estate*, Einaudi, 1996; *Otello*), Wilde (*Salome*, Mondadori, 2002), Molière (*Anfitrione*, Einaudi, 2010) en een ritmische versie van *La tragedie de Carmen* van Peter Brook. Haar eerste gedichtenbundels zijn *Le mie poesie non cambieranno il mondo* (Einaudi, 1974) en *Il cielo* (Einaudi, 1981) die, aangevuld met de gedichten uit *L'io singolare proprio mio*, bijeengebracht zijn in *Poesie 1974-1992* (Einaudi, 1992); daarna volgen *Sempre aperto teatro* (Einaudi, 1999); *La guardiana* (Nottetempo, 2005); *Pigre divinità e pigra sorte* (Einaudi, 2006); *La patria* (Nottetempo, 2010) en *Datura* (Einaudi, 2013). Recent verschenen *Al cuore fa bene far le scale*, een boek+CD met gedichten en liedteksten, op muziek gezet en gezongen door Diana Tejera (Volland, 2012) en *Flighty Matters*, gedichten over mode in tweetalige editie (Quodlibet, 2012). In september 2013 publiceerde Farrar Straus *My Poems Won't Change the World- Selected Poems*.

PATRIZIA CAVALLI

Per riposarmi
mi pettino i capelli,
chi ha fatto ha fatto
e chi non ha fatto farà.

Dietro la bottiglia
i baffi della gatta,
le referenze
le darò domani.

Ora mi specchio
e mi metto il cappello,
aspetto visite, aspetto
il suono del campanello.

Occhi bruni belli e addormentati...

Ma d'amore
non voglio parlare.
L'amore lo voglio
solamente fare.

*

Due ore fa mi sono innamorata.
Tremo d'amore e seguito a tremare,
ma non so bene a chi mi devo dichiarare.

*

Se ora tu bussassi alla mia porta
e ti togliessi gli occhiali
e io togliessi i miei che sono uguali
e poi tu entrassi dentro la mia bocca
senza temere baci diseguali
e mi dicessi «Amore mio,
ma che è successo?», sarebbe un pezzo
di teatro di successo.

*

Om uit te rusten
kam ik mijn haar,
wie gedaan heeft, heeft gedaan,
en wie niet gedaan heeft, zal nog doen.

Achter de fles
de snor van de poes,
de referenties
geef ik morgen wel.

Nu sta ik voor de spiegel
en zet een hoed op,
ik verwacht bezoek, ik wacht
op het geluid van de bel.

Mooie bruine en slapende ogen...

Maar over de liefde
wil ik niet praten.
De liefde wil ik
alleen bedrijven.

*

Twee uur geleden werd ik verliefd.
Ik tril van liefde en blijf maar trillen,
maar weet niet goed wie ik mijn liefde moet verklaren.

*

Als jij nu op mijn deur zou kloppen
en je je bril af zou zetten
en ik de mijne die hetzelfde is
en jij dan mijn mond zou binnendringen
zonder bang te zijn voor ongelijke kussen
en je me zou zeggen «Liefste,
wat is er toch gebeurd?», zou dat een succesvol
theaterstuk zijn.

*

L'io singolare proprio mio

A tutti quegli amici e conoscenti
che con dolcezza e spesso con furore
mi dicono: «Ma insomma basta, smettila,
parli sempre di te, ti ami troppo,
non fai nient'altro che dire io, io,
guardati intorno, esistono anche gli altri,
non sei mica la sola a questo mondo
che pensa e sente, soffre e si tormenta!»,
ora rispondo.

Se quando parlo dico sempre io
non è attenzione particolare e insana
per me stessa, non è compiacimento,
ché anzi io mi considero soltanto
un esempio qualunque della specie,
perciò quell'io verbale non è altro
che un io grammaticale.

[...]

Da Pigre divinità e pigra sorte

È tutto così semplice,
 sì, era così semplice,
è tale l'evidenza
 che quasi non ci credo.
A questo serve il corpo:
 mi tocchi o non mi tocchi,
mi abbracci o mi allontani.
 Il resto è per i pazzi.

Mijn persoonlijke eigen ik-vorm

Al die kennissen en vrienden
die me mild maar vaak geestdriftig
zeggen: «Nu is het wel genoeg, hou daarmee op,
je praat steeds over jou, houdt te veel van jezelf,
je zegt alleen maar ik en nog eens ik,
kijk nou eens om je heen, er zijn ook anderen,
je bent niet de enige op deze wereld
die denkt en voelt, lijdt en zich kwelt!»
antwoord ik nu.

Dat ik steeds ik zeg als ik praat
is geen bijzondere of ziekelijke aandacht
voor mezelf, het is geen zelfgenoegzaamheid,
want ik beschouw me juist alleen maar
als een willekeurig voorbeeld van de soort,
daarom is die ik tijdens mijn spreken
louter en alleen grammaticaal teken.
[...]

Uit Pigre divinità e pigra sorte

Het is allemaal zo eenvoudig,
ja, het was zo eenvoudig,
het ligt zo voor de hand
dat ik het bijna niet geloof.
Hiertoe dient het lichaam:
je raakt me aan of raakt me niet aan,
je omhelst me of houdt me op afstand.
De rest is voor dwazen.

Rosita Copioli is in 1948 geboren in Riccione en woont in Rimini. Ze was oprichter en redacteur van het tijdschrift over poëtica en poëzie «L'altro versante» (1979-1989). Ze bezorgde werken van W.B. Yeats (*Il crepuscolo celtico*, Theoria, 1987, SE, 2008; *Anima Mundi. Saggi sul mito e sulla letteratura*, Guanda, 1988; *La rosa segreta. I racconti*, *ivi*, 1995), Sappho (*Più oro dell'oro*, Medusa, 2006), Goethe (*Gli anni di viaggio di Wilhelm Meister, o i Rinuncianti*, *ivi*, 2005), Flaubert (*La prima Madame Bovary*, *ivi*, 2007) en Leopardi (*Discorso di un italiano intorno alla poesia romantica*, Rizzoli, 1998). Ze werkte en werkt voor kranten, waaronder «Repubblica» («Mercurio»), «Il Giornale» en «Avvenire».

Ze schreef toneel, historische teksten, proza en essays, zoals *I giardini dei popoli sotto le onde* (Guanda, 1991); *Il fuoco dell'Eden* (Tema celeste, 1992); *Ildegarda oltre il tempo* (Raffaelli 1998); *La previsione dei sogni* (Medusa, 2002); *Il nostro sistema solare* (*ivi*, 2013); en de volgende poëziebundels: *Splendida lumina solis* (Forum, 1979); *Furore delle rose* (Guanda, 1989); *Elena* (*ivi*, 1996); *Odyssée au miroir de Saint-Nazaire* (Maison des Écrivains étrangers et des traducteurs, 1996); *Il postino fedele* (Mondadori, 2008); *Animali e stelle* (La collana Stampa editore, 2010).

ROSITA COPIOLI

Da *Il furore delle rose*

La fonte

Quando bevi a un'altra fontana, o vuoi farlo,
scoprono gli occhi la loro caverna.
Inizi a ruotare, centrifugato
come un astronauta o un cencio.
Dove vedesti gli occhi che ti mossero?
Fu colpa di chi non ti ha voluto bene?
Dicevi: «Tu mi dici che mi ami,
ma lo negano i tuoi gesti».
E: «Una sola persona che mi ha amata
senza illusioni c'è, ma non la posso avere».
E ruota allora, di centro a periferia
di serraglio. Sosta solo alle fontane
dove ti muti come primavera,
risperimenta il sapore fuggente
dell'alternanza. Così presa, prendi,
del martirio ripeti la vittoria
circostritta: non lo sapevi tu che
«Amore ha questa legge e tal statuto
che ciascun che non ama, essendo amato,
ama po' lui né gli è amor creduto,
acciò che 'l provi il mal ch'egli ha donato»?

Da *Il postino fedele*

Finché hai luce

Finché hai luce non scherzare
sulla luce
su quel che ti dà luce
su chi è luce per te
e non lo riconosci.
Finché la luce entra nei tuoi occhi
ama la luce
luce che ti dà la luce
vedi il gatto occhio di luce,
la foglia lucente, la mano
che rade la luce, che scende
sulla mano che fa

Uit *Il furore delle rose*

De bron

Als je uit een andere bron drinkt, of je dat wilt,
ontdekken je ogen hun spelonk.
Je begint in de rondte te draaien, gecentrifugeerd
als een astronaut of een vod.
Waar zag je de ogen die jou roerden?
Was het de schuld van wie niet om je gaf?
Je zei: «Jij zegt dat je van me houdt,
maar je gebaren spreken dat tegen».
En: «Er is er maar één die waarachtig
van me heeft gehouden, maar krijgen kan ik die niet».
Draai dus in het rond, van centrum naar periferie
in de menagerie. Stop alleen bij bronnen
waar je als de lente verandert,
beproof opnieuw de vluchtige smaak
van variatie. Neem maar, word genomen,
herhaal de begrensde overwinning
van de foltering: want wist je dan niet dat
«De Liefde op zo'n manier beschikt
dat eenieder die niet liefheeft, indien hij wordt liefgehad,
plots liefheeft maar zijn liefde niet beantwoord ziet,
zodat hij zelf de pijn ervaart die hij heeft aangedaan»?

Uit *Il postino fedele*

Zolang er licht is

Zolang er licht is, spot dan niet
met het licht
met wat je licht geeft
met wie voor jou licht is
terwijl je het niet inziet.
Zolang het licht je ogen binnenkomt
hou dan van het licht
licht dat jou licht geeft,
zie de kat oog van licht,
het lichtende blad, de hand
die het licht scheert, dat over de hand
glijdt die licht

luce.
Sono loro la luce della carne
che non vedresti
senza luce.

*

Le upupe hanno tempi musicali

Le upupe hanno tempi musicali,
dentro i mesi, i giorni che non conosciamo.
Fino a luglio pieno, godono
di dispiegarsi, annunciarti che ci sono,
lì sono le loro apparizioni più felici.
Prima delle piogge ti passeggiano nel prato
come bambine, tranquille di trovare
cioccolate e pasticcini.
Cercate nel tardo agosto. Ti chiederai
se siano state le gazze
ad averle cacciate
in odio allo squisito.

*

Se uno ama l'attesa

Lo dico per gli amanti.
Se uno ama l'attesa,
non è un buon amante.
Non ama la preda,
ama l'inseguimento.

Attendo.
La cosa più bella è l'attesa.
Non capivo o meglio capivo un tempo.
L'attesa prolunga, procrastina
ma il piacere cos'è.
Ciò che deve giungere.
Appena raggiunto muore
come l'animale cacciato.
Eppure un tempo io capivo di più.
Più del sabato amavo la domenica.
Amavo il cervo.
Non la sua caccia.

geeft.
Zij zijn het licht van het vlees
dat je zonder licht
niet zien zou.

*

De hoppen hebben muzikale tempi

De hoppen hebben muzikale tempi,
binnen de maanden en de dagen, die wij niet kennen.
Tot diep in juli pleziert het ze
zich bloot te geven, te verkondigen dat ze er zijn,
dat zijn hun meest verheugende verschijningen.
Vóór de bui uit benen ze buiten naast je
als kleine meisjes, vredig in het vinden
van chocolaatjes en gebakjes.
Zoek ze laat in augustus. Je zult je afvragen
of het misschien de eksters waren
die ze hebben weggejaagd
uit haat voor het verfijnde.

*

Wie van wachten houdt

Ik zeg dit voor minnaars.
Wie van wachten houdt,
is geen goede minnaar.
Niet van de prooi houdt hij,
maar van de achtervolging.

Ik wacht.
Het mooiste is het wachten.
Ik begreep het niet, of liever ik begreep het ooit.
Wachten verlengt, verdaagt,
maar wat is genot.
Hetgeen nog komen moet.
Zodra het is verkregen sterft het
als het opgejaagde dier.
En toch begreep ik ooit meer.
Meer dan van de zaterdag hield ik van de zondag.
Ik hield van het hert.
Niet van zijn jacht.

Maura Del Serra is geboren in Pistoia in 1948. Ze doceerde Vergelijkende literatuurwetenschap aan de Universiteit van Florence en is dramaturge, vertaalster en recensent. Haar literaire essays, waaronder *L'immagine aperta: poetica e stilistica dei «Canti Orfici»* (La Nuova Italia, 1973); *Pascoli* (ivi, 1976) en *Giuseppe Ungaretti* (ivi, 1977) zijn hoofdzakelijk gewijd aan dichters uit de twintigste eeuw. Ze vertaalde uit het Duits, Frans, Engels en Spaans. Van haar bekendste toneelstukken noemen we *Lo Spettro della Rosa* (Giuntina, 1995); *Agnodice* (Le Lettere, 1998), opgevoerd in Italië en in het buitenland; en *Andrej Rubljòv* (ivi, 2000). Een van de vele anthologieën onder haar redactie is *Poesia e lavoro nella cultura occidentale* (Edizioni del Gianno, 2007). Ze publiceerde de dichtbundels *L'arco* (Giuntina, 1978); *La gloria oscura* (ivi, 1983); *Concordanze* (ivi, 1985); *Meridiana* (ivi, 1987); *Infinito presente* (ivi, 1992); *L'età che non dà ombra* (Le Lettere, 1997) en *Adagio con fuoco* (ivi, 1999). Haar poëtische werk is verzameld in *L'opera del vento. Poesie 1965-2005* (Marsilio, 2006) en in *Tentativi di certezza. Poesie 1999-2009* (ivi, 2010).

MAURA DEL SERRA

Amicizia

Alza la mente e guarda:
pensa la musica d'azzurro e rosso
di questo dono, le sue vibrazioni
che aprono i nostri boschi sigillati
al vento dei giardini,
legano all'equilibrio
di un'ala momentanea questo filo
di ragione che sale insieme all'altra ragione
fino alla grazia, fino all'aquilone
del riso e del silenzio comune. Alza la mente
fino al fondo del cuore, dove il vino
solitario dell'arte, delle care nemiche
passioni, si tramuta in acqua dolce di fonte
versata a mani unite sui deserti e sui prati.

*

Sorte

Sediamo nelle stanze, erriamo nelle città,
cuori di carne nel cuore di pietra,
cercando sensi dentro i nostri segni,
fili d'arpa nel nostro labirinto,
sole di verità nel bagliore dell'istinto,
certezza unanime nell'ansia cieca.
E nei letti posiamo come papaveri nella corrente,
spremendo da fantasmi estasi e oblio,
aprendoci-chiudendoci nel'occhio del tempo,
baciando nella nascita l'addio.
Poco sapere, molte gioie, molto
dolore abbiamo in sorte, e conoscenza
soltanto per ardore, o per paziente innocenza.

Vriendschap

Verhef je geest en kijk:
denk de muziek in rood en blauw
van deze gift, zijn trillingen
die onze verzegelde bossen ontsluiten
voor de wind van tuinen,
die deze draad verstand
verbinden met het evenwicht van een vluchtige vleugel
en hem met het andere verstand doet stijgen
tot de gratie, tot de vlieger
van de lach en de gedeelde stilte. Verhef je geest
tot aan de diepte van je hart, waar de goed verholen
wijn van kunst, van dierbare vijandige
hartstochten, zacht bronwater wordt
dat met verstrengelde handen wordt geschonken over velden en woestijnen.

*

Lot

We zitten in kamers, dolen door steden,
als harten van vlees in het hart van steen,
en zoeken betekenis in onze tekens:
harpsnaren in ons labyrint,
zon van waarheid in de schelheid van instinct,
unanieme zekerheid in blinde angst.
En op bedden rusten we als papavers in de stroom,
extase en vergetelheid wringend uit fantasmen,
ons openend-sluitend voor het oog van de tijd,
in geboorte afscheid kussend.
Weinig wijsheid, veel genot en veel
verdriet geeft ons het lot, en kennis die slechts voortkomt
uit begeerte, of uit geduldige onschuld.

Una

Tu dall'alto di un jet puoi contemplare
tutte le strade per salire in vetta,
ma i tuoi piedi non possono percorrerne che una.
Dal computer, dal gossip di Babele
tutte le lingue del mondo ti avvolgono:
ma una sola è la tua lingua materna,
la fedele e perfetta.
L'arte può farti vivere ogni vita,
scagliarti negli abissi o nella luna:
ma di una sola vita tu puoi testimoniare,
sentirla eterna.
Nella vigna dei popoli e delle generazioni
muore forse il tuo acino in un grappolo nascosto
che i vignaioli non colgono: e quella
per te è la storia, e niente la cancella.

*

Pescatori d'acqua

Cesella il mondo l'arte del pensiero,
ma lo salvano i pescatori d'acqua,
gli umili e lievi guerrieri del vero
vestiti di pietà, materni come mammella,
cuori di cuori: in loro
la fredda storia è nido, e la sete del pianeta
immemorabilmente sanguina e si cancella.

Eén

Van op vliegtuighoogte kun je alle wegen
overwegen die voeren naar de top,
maar jouw voeten kunnen er maar één bewandelen.
Uit de computer, uit het gebabbel van Babel
komen alle talen van de wereld tot je:
maar één daarvan is slechts je moedertaal,
de getrouwe en volmaakte.
Kunst kan je elk soort leven geven,
je in diepe dalen of tot grote hoogten drijven:
maar één leven slechts kun je belichamen,
als altijd aanwezig ervaren.
In de wijngaard van volkeren en generaties
sterft jouw druif misschien in een verborgen tros
die de wijnbouwers niet plukken: maar dat
is voor jou geschiedenis, niets wist die uit.

*

Watervissers

De kunst van het denken ciseleert de wereld,
maar watervissers redden hem,
nederige, lichtvoetige strijders van het ware
in barmhartigheid gehuld, moederlijk als vrouwenborst,
harten van harten: in hen
huist de kille geschiedenis, en bloedt en verdwijnt
sinds heugenis de dorst van de planeet.

Biancamaria Frabotta is in 1946 in Rome geboren, waar ze nog woont en Italiaanse literatuur doceert aan de universiteit 'La Sapienza'. Ze was actief in de feministische beweging van de jaren zeventig en schreef meerdere literaire essays, waaronder *Letteratura al femminile* (De Donato, 1980) en *Giorgio Caproni, il poeta del disincanto* (Officina, 1993). Ze publiceerde de roman *Velocità di fuga* (Reverdito, 1989), de theater-trilogie *Trittico dell'obbedienza* (Sellerio, 1996) en werkte voor kranten en tijdschriften, waaronder «Il manifesto» en «Poesia».

Haar eerste dichtbundel is *Affeminata* (Geiger, 1976), waarna vele titels volgden: *Il rumore bianco* (Feltrinelli, 1982); *Appunti di volo e altre poesie* (La cometa, 1985); *Controcanto al chiuso* (Rossi&Spera, 1991); *La viandanza* (Mondadori, 1995); *Ne resta uno* (Il ponte, 1996); *Terra contigua* (Empirìa, 1999); *La pianta del pane* (Mondadori, 2003); *Gli eterni lavori* (San Marco dei Giustiniani, 2005); *I nuovi climi* (Stampa, 2007); *Da mani mortali* (Mondadori, 2012).

BIANCAMARIA FRABOTTA

Da *La pianta del pane*

Mio marito ha un cuore generoso
come quello del dio che dona il primo verso.
La notte a sé non tira le coperte
sul petto non mi pungono i suoi peli
e al risveglio vorrebbe unirsi al coro
anonimo che sole e fame assillano.
Mio marito diffida delle ore scure
e al suo cospetto io mi vergogno.
E anche di vergognarmi mi vergogno.
Mio marito diffida delle cose oscure.
Così, per amor suo, io cambierò stile
e per lui terrò in serbo cose chiare.

Da *Mani mortali*

Poesie per Giovanna

Bianco stellata dalla luce azzurra
che non ti vedo vedere, mi rimane
negli occhi la voce, quando dici:
pensami, voce remota dal paradiso.
Quanto avevamo riso
serena idolatria del giorno
e per questo merito l'inferno
se alla resa conta
soltanto ciò che più non si racconta.
Errori come strade, amori come crepacci
poesie per scaldarsi le dita
tutta la durata di una vita.
Ma tu mi dici: pensami.
E già di dopo parlavi
o per guarire, intendevi?

Ti fermi nello specchio gentile
solo al volto. A nord della ferita.
Altro non voglio portarti
se non questa tregua
di creme, di saponi
da dimenticare.

Uit *La pianta del pane*

Mijn man heeft een goedgeefs hart
als dat van de god die de eerste dichtregel gunt.
De dekens trekt hij 's nachts niet naar zich toe
zijn haar prikt me niet op de borst
en als hij wakker wordt voegt hij zich bij voorkeur
bij het naamloze koor dat zon en honger tergen.
Mijn man koestert argwaan voor de donkere uren
en in zijn aanwezigheid geneer ik me.
Ik geneer me er ook voor dat ik me geneer.
Mijn man koestert argwaan voor duistere dingen.
Dus zal ik uit liefde voor hem van stijl veranderen
en voor hem behouden wat helder is.

Uit *Mani mortali*

Gedichten voor Giovanna

Wit bestrooid met sterren door het blauwe licht
dat ik je niet zie zien, in mijn ogen
blijft voor mij je stem, wanneer je zegt:
denk aan me, vervlogen stem vanuit het paradijs.
Wat hebben we gelachen
onverstoorde idolatrie van de dag
en daarom verdien ik de hel
als bij de rekenschap alleen maar telt
wat niet meer wordt verteld.
Fouten als wegen, liefdes als kloven
gedichten om je vingers aan te warmen
de lengte van een leven lang.
Maar jij zegt tegen me: denk aan me.
Had je het toen al over daarna
of bedoelde je, om te genezen?

Je bekijkt in de goelijke spiegel
niet meer dan enkel je gezicht. Ten noorden van de wond.
Niets wil ik je brengen
dan deze pauze
van crèmes, van zeep
om te vergeten.

Alle spalle è l'istante
sventato dell'animale
davanti a me, la porta
chiusa, davanti a te.

*

Sono uscita senza voltarmi
pur di non perderti.
Senza battere ciglio
ho varcato la soglia
verso scale in discesa
nonostante il tutto
nonostante il nulla
della sopravvivenza.
Per non scoprire oltre
venni a coprirti le spalle
cederti, era Natale, una spilla fuori corso.
Sul risvolto l'appuntasti della vestaglia.
Non mi chiedesti di pungerti con quella.
Dietro di me non avanzava un'ombra scura.
Solo la voce, a noi davanti, s'intrattiene.

*

Vennero i giorni del grande Carnevale
e dipingesti i baffetti sopra il labbro.
Azzurro – io ero il tuo angelo
un tubino a te mi condusse
lungo il cielo Prenestino
e giù, di ramo in ramo
precipitando verso le radici
tutti fuori a cercarle
le impronte di dentro
ma affonda il nostro effimero regno.
Girovagando, eravamo burattini felici
nei nostri infiammabili corpi di legno.

Achter mij ligt het gesmoorde
moment van het dier
vóór mij, de gesloten
deur, voor jou.

*

Ik ben weggegaan zonder om te kijken
om je maar niet kwijt te raken.
Zonder met mijn ogen te knippen
stapte ik de drempel over
richting neerwaarts gaande trappen
ondanks het alles
ondanks het niets
wat overleven is.
Om niet nog meer te ontdekken
kwam ik langs om je schouders te bedekken
een verdwaalde naald wegnemen, het was Kerst.
In de binnenkant van je peignoir had je die gestoken.
Je vroeg me niet of ik je ermee wilde prikken.
Achter mij resteerde geen donkere schaduw.
Alleen de stem, voor ons uit, onderhoudt nog.

*

Toen kwamen de dagen van het grote Carnaval
en je schilderde een snorretje boven je lip.
Blauw – ik was jouw engel
een hogehoed leidde me naar jou
door de lucht van Prenestino
en omlaag, van tak naar tak
naar beneden vallend richting de wortels
iedereen was ze aan het zoeken buiten
de voetafdrukken van binnen
maar ons kortstondige rijk bezwijkt.
In ons zwerven waren we gelukkige marionetten
in onze niet-ontvlambare houten lijven.

Silvana Grasso is in 1952 geboren in Macchia di Giarre, in de provincie Catania, en woont tussen Gela en Catania waar ze in 2005 benoemd werd als wethouder van Cultuur. Ze is klassiek filologe en gaf les op een lyceum. Ze vertaalde Arcestratus van Gela (*I piaceri della mensa*, Flaccovio, 1987); Matron van Pitane (*Un banchetto attico*, *ivi*, 1988); Herondas (*Mimiambi*, *ivi*, 1989) en *La dieta dimagrante* van Galenus (*ivi*, 1989). Ze schrijft voor tijdschriften en kranten, waaronder het dagblad «La Sicilia». Grasso debuteerde met *Nebbie di ddraunàra* (La Tartaruga, 1993), waarna vele romans en verhalen volgden die in verschillende talen zijn vertaald: *Il bastardo di Mautàna* (Anabasi, 1994; in het Nederlands vertaald met de titel *De bastaard van Mautana*, De Bezige Bij, 1996); *Ninna nanna del lupo* (Einaudi, 1995); *L'albero di Giuda* (*ivi*, 1997); *La pupa di zucchero* (Rizzoli, 2001); *Disiò* (*ivi*, 2005); *Sette uomini sette. Peripezie di una vedova* (Flaccovio, 2006); *Pazza è la luna* (Einaudi, 2007); *L'incantesimo della buffa* (Marsilio, 2011). In verzen publiceerde ze *Enrichetta sul corso* (Obi editrice d'arte, 2001) en het gelijknamige *poemetto* onder redactie van Gandolfo Cascio in het tijdschrift «Poeti e Poesia» (nr. 28, april 2013).

SILVANA GRASSO

Da *Enrichetta sul corso*

Relicta

relitta cosa lo specchio alluciatto
rimanda
relitto frastorno tra cumuli d'ombra
e forre spinose
neglette presenze sul muro
che il ragno ammansisce
di trame sottili
fuliggini antiche
soavi e irridenti
vagule lune escoriate
affumate
che inganno d'arsolio disegna
tra fieri sospiri
ansanti soppalchi
del fiato.

*

Seccura

Non più miele d'ulivo
alla foce
allatta l'avidio pasto
di meste formiche
nell'orto.
Echi d'antiche novene
e bucce d'arancia
allegnano il vecchio scaldino
di rame
nei morti tizzoni di quercia
che il sidol lucenta.
Mani grandi e callose
allentano tendine di filo
col ricamo degli angioli
in vista
alla finestra
affrettando incauta la notte

Uit *Enrichetta sul corso*

Relicta

de intens beblikte spiegel bewaard relict
weerschijnt
behouden onding tussen stapels duisternis
en doornige ravijnen door
vergeten bestaan op de muur
die de spin verstilt
met fijne draden
oude roetaanslag
zachte spottende
dolende manen
verduisterd
dat het effect van arsenool tekent
naast trotse zuchten
hijgende zolderingen
in de adem.

*

Dorrigheid

Geen olijfhoning
aan de riviermonding
voedt meer het gretige maal
van treurige mieren
in de moestuin.
Echo's van oude novenen
en sinaasappelschillen
vervrolijken de oude
koperen stoof
in de dode stukjes brandend eikenhout
die blinkt van de sidol.
Grote, eeltige handen
laten vitrages van draad
met borduursel van engelen vieren
in het zicht
voor het venster
onverhoeds de ongeduldige nacht

impaziente
in precipite fuga
tra scarsa corona di stelle.

*

Arsi / Tesi

La pausa al telefono è grande
e sonora
lungo e sovrano il respiro
il volo d'un passero
femmina
tra fronde e nocciòli
forti i nocciòli
e antichi
quand'è sera e imbianca il tramonto
di nuvole finte
nel cielo accorato di lampi
di fuochi scricchiosi
La bocca accagliata stupita
sussurra sillabe monche
neglette
in furia monotona e schiva
Sillabe ancipiti
e dubbie
tra il secco sentiero del labbro
che invoca l'avara saliva
e schiude l'infante segreto
del cuore
e affretta le sillabe lunghe
e altezzose
sacrifica il tempo divino
dell'arsi
dell'altre
sillabe sceme vezzose
in effimera tesi
pudore non ha.
Già corrono al rombo
dell'aria

bespoedigend
in een omgekeerde vlucht
door een schrale sterrenkroon.

*

Daling / Heffing

De pauze aan de telefoon is groot
en klinkend
lang en soeverein de adem
de vlucht van een
vrouwtjesmus
tussen gebladerte en hazelaars
sterk, die hazelaars
en oud
als het avond is en de zonsondergang
verbleekt door valse wolken
aan een hemel die treurt om bliksemschichten
schurende donderslag
De gestremde stomverbaasde mond
fluistert verminkte, vergeten
lettergrepen
als monotoon en schuw geraas
Twijfelende lettergrepen
in anceps
tussen de lippen die als een dor pad
smeken om het gierige speeksel
en het nieuwgeboren hartsgeheim
ontsluiten
en de lange hooghartige lettergrepen
versnellen
de goddelijke tijd opofferen
van de daling
van de andere
onnozele bekoorlijke lettergrepen
in kortstondige heffing
schaamte kennen ze niet.
Daar snellen ze reeds af op het gedaver
van de lucht

sfuggite all'inganno
del pendulo gramo.

*

Anatomia

Magna architrave d'ossa
cuciva con filo di spago
il petto tuo ansante
e pensoso
Dall'occhio lascivo
la corsa s'affretta
e ruina nel mesto trionfo
del sesso
La carne odora di carne
bracirole d'agnello castrato
su rosso tizzone
di brace
Odora di menta selvaggia
nel canto dell'orto
che piscio di gatti
ristora
Le tibie son lunghe infinite
righello celato
nel cavo polpaccio
amoroso.

ontsnapt aan het bedrog
van de armzalige slingerklok.

*

Anatomie

Grootse architraaf uit bot
doorstikte met een draad van touw
jouw hijgende en zorgelijke
borst
Door het wellustig oog
versnelt de vaart
die zich ijlt naar de treurige triomf
van het geslacht
Het vlees geurt als vlees
karbonades van gecastreerd lam
op roodgloeiend hout
in het vuur.
Het geurt als wilde munt
aan de rand van de moestuin
die wordt verfrist
door kattenpis
De scheenbenen zijn oneindig lang
verborgen lineaal
in de holle liefdevolle
kuit.

Vivian Lamarque is in 1946 geboren in Tesero, vlakbij Trento, maar woont in Milaan. Ze doceerde literatuur aan verschillende Milanese instellingen en was docente Italiaans voor anderstaligen. Sinds twintig jaar schrijft ze voor de krant «Corriere della sera» en ze vertaalde Baudelaire, Prévert, La Fontaine, Grimm, Wilde en met name Paul Valéry (*Scritti sull'arte*, Guanda, 1984) en Louis-Ferdinand Céline (*Storia del piccolo Mouck*, Rizzoli, 1998). Ze schreef een veertigtal sprookjes, waaronder *Storielle al contrario* (Einaudi, 2013).

Haar poëziedebuut is de bundel *Teresino* (Società di poesia-Guanda, 1981), gevolgd door *Il signore d'oro* (Crocetti, 1986); *Poesie dando del lei* (Garzanti, 1989); *Il signore degli spaventati* (Pegaso, 1992); *Una quieta polvere* (Mondadori, 1996); *Poesie di ghiaccio* (Einaudi, 2004); *Poesie per un gatto* (Mondadori, 2007); *Poesie della notte* (Rizzoli, 2009). In 2002 bracht Mondadori haar poëzie-oeuvre, aangevuld met niet eerder gepubliceerde gedichten, bijeen in *Poesie 1972-2002*.

VIVIAN LAMARQUE

Da *Teresino*

Poesia illegittima

Quella sera che ho fatto l'amore
mentale con te
non sono stata prudente
dopo un po' mi si è gonfiata la mente
sappi che due notti fa
con dolorose doglie
mi è nata una poesia illegittimamente
porterà solo il mio nome
ma ha la tua aria straniera ti somiglia
mentre non sospetti niente di niente
sappi che ti è nata una figlia.

*

Era detto aquilone

Non si chiamava così
ma era detto aquilone
perché quando appariva nel campo di erba
sembrava ondeggiare
e quando vedeva da lontano Maria
pareva innalzarsi
portato dal vento e dall'emozione.

Da *Poesie 1972-2002*

Il primo mio amore il primo mio amore

Il primo mio amore il primo mio amore
erano due.
Perché lui aveva un gemello
e io amavo anche quello.
Il primo mio amore erano due uguali
ma uno più allegro dell'altro
e l'altro più serio a guardarmi
vicina al fratello.

Uit *Teresino*

Onwettig gedicht

Die avond dat ik met jou
mentaal de liefde heb bedreven
heb ik niet goed uitgekeken
na een poosje begon mijn brein te zwellen
en moet je weten, twee nachten geleden
bracht ik met pijnlijke barensweeën
een onwettig gedicht ter wereld
mijn naam zal het slechts dragen
maar het heeft jouw buitenlandse trekken, het lijkt op jou
terwijl jij niet het flauwste vermoeden hebt
moet je weten dat je vader bent geworden.

*

Ze noemden hem vlieger

Zo heette hij niet
maar ze noemden hem vlieger
omdat het als hij op het grasveld verscheen
leek alsof hij deinde
en als hij in de verte Maria zag
leek het of hij opsteeg
bewogen door de wind en de beroering.

Uit *Poesie. 1972-2002*

Mijn eerste liefde mijn eerste liefde

Mijn eerste liefde mijn eerste liefde
dat waren er twee.
Want hij had nog een tweelingbroer
en van die ander hield ik ook.
Mijn eerste liefde waren dezelfde twee
de een wel vrolijker dan de ander
en de ander serieuzer als hij naar me keek
in de buurt van zijn broer.

Alla finestra di sera stavo sempre con quello
ma il primo mio amore il primo mio amore erano due
lui e suo fratello gemello.

*

Il signore andato via

Era un signore andato via.
A lei qui rimasta tantissimo mancava.
La traccia da lui lasciata segnava ovunque intorno a lei l'aria.
Come un quadro spostato per sempre segna la parete.

*

Quando qualcuno che non è Lei
mi vuole baciare
io chiudo la bocca strettissima
Le pare?

*

Caro Dottore
dentro il Suo cuore
c'è una barchetta
mi porti lontano
La prego Dottore
anche solo un'oretta
poi ritorniamo.

*

Mi sono innamorata tanto?
Oh sì!
La prego faccia altrettanto!

's Avonds voor het raam stond ik altijd met de één
maar mijn eerste liefde mijn eerste liefde dat waren er twee
zijn tweelingbroer en hij.

*

De vertrokken meneer

Hij was een vertrokken meneer.
Zij die hier was achtergebleven miste hem zeer.
Het spoor dat hij had nagelaten tekende overal om haar heen de lucht.
Zoals een verhangen schilderij voor eeuwig de wand tekent.

*

Als iemand die U niet bent
mij wil kussen
houd ik stevig mijn lippen op elkaar
Denkt u?

*

Beste Dokter
in Uw hart
zit een bootje
voert u me toch ver weg
Dokter alstublieft
al was het maar
voor een retourtje.

*

Ben ik zo verliefd geraakt?
Ja zeker!
Doet u alstublieft hetzelfde!

Daniela Marcheschi is in 1953 geboren in Lucca, waar ze grotendeels woont. Ze is vertaalster en literair essayist (*Il sogno della letteratura*, Gaffi, 2012) en gaf en geeft Italiaanse letterkunde aan verschillende universiteiten, waaronder die van Uppsala en Salamanca. Voor uitgeverij Mondadori verzorgde ze in de reeks «I Meridiani» de *Opere* van Carlo Collodi (1995) en Giuseppe Pontiggia (2004), alsmede verschillende titels in de Oscar-reeks (Antonio Fogazzaro, *Malombra* en *Piccolo Mondo antico*, 2009 e 2010; Luigi Pirandello, *L'umorismo*, 2010). Haar belangrijkste werk als scandinaviste is in 2001 verzameld in *Una luce dal nord. Scritti scandinavi (1979-2000)* (Le Lettere). Enkele van haar vertalingen zijn Karin Boye, *Poesie* (Le Lettere, 1994); August Strindberg, *Gli abitanti di Hemsö* en *Il capro espiatorio* (Edizioni de «la Repubblica», 2004); Birgitta Trotzig, *Nel fiume della luce. Poesie 1954-2008* (Mondadori, 2008). Na haar poëziedebuut met de bundel *L'amorosa erranza* (Quaderni di Barbablù, 1984) publiceerde ze nog *Sul molo foraneo* (Esuvia, 1991); *La regimazione delle acque* (Il Cavaliere Azzurro, 2001); *Si nasce perché l'anima* (Zona Franca, 2009). Het gedicht *Le generazioni*, dat hier is opgenomen, verscheen in «Avvenire», 23 novembre 1997 en daarna in «Poesia», XII, 134, december 1999, p.35.

DANIELA MARCHESCHI

Inedite

Antonio P.

Il padre di mia madre sorrideva
giovane
come mia madre come
noi figli
che diceva:
«Meglio pane e sputo
che servi» –
sul fiume,
nella rabbia delle SS,
le ultime –
piangeva lasciando piccoli
i figli e soli
del suo coraggio

e pensare
che il furore della giustizia
annunciava la pace

*

Il padre della madre

Il padre della madre
di mia madre
commerciava sete
navigando su e giù,
ventenne animoso,
per Argentina e Brasile.
Naufragò una notte
sulle coste portoghesi.
Il socio, un lucchese
baciapile,
«gli rubò tutto o quasi».
I pronipoti suoi
trattano noi
con sufficienza.
Allora, lo immaginò:
visse in un silenzio concavo

Ongepubliceerde gedichten

Antonio P.

De vader van mijn moeder lachte
jeugdig
net als mijn moeder net als
wij kinderen
toen hij zei:
«Liever brood met spuug
dan slaaf zijn» –
op de rivier
in de drift van de SS
de laatsten –
hulde hij dat hij klein nog
zijn kinderen achterliet verstoken
van zijn moed

dan te bedenken
dat de opmars der gerechtigheid
vrede aankondigde

*

De vader van de moeder

De vader van de moeder
van mijn moeder
verhandelde zijde
en voer op en neer,
als moedige twintiger,
naar Argentinië en Brazilië.
Op een nacht leed hij schipbreuk
voor de Portugese kust.
Zijn compagnon, een huichelaar
uit Lucca
«pakte alles of haast alles van hem af».
Het nageslacht van hem
bejegt ons
met hoogmoed.
In die tijd verbeeldde hij zich het:
hij leefde in een stilte, hol

come l'arco della sua grande cantina
dove leggendo e poetando
rime pascoliane
ho giocato poi, trecciuta
e immaginosa bambina.
Di altre proprietà fece matassa il fascismo,
ma dai suoi beni si prende
qualcosa ancora.

Lui morì d'un colpo,
giovane,
una domenica grassa.

In «Avvenire»

Le generazioni

Saluto la vita e il tempo:
tutte le femmine prolifiche che generano
calde
un pullulare di parti
nel parto unico e smisurato
delle specie –

come Teresa partorì Rosa e Luigi –
Rosa partorì AmeliaMaria Giulio Lina e Mario –
AmeliaMaria partorì Neva Raffaello AnnaMaria e Franco –
Lina partorì PierLuigi –
Mario generò Gianfranco –
Gianfranco generò Mario Angelo e Serena –
Neva partorì Alberta Daniela e Antonio –
Franco generò Stefano Antonio Rosanna e Alessandro –
PierLuigi generò Jacopo –
Alberta partorì Susanna e Omar –
Antonio generò Chiara e Sara –
Stefano generò Irene –
Rosanna partorì Giulia –

e molti altri nomi
e ogni nome una memoria –

als de boog van zijn grote kelder
waar hij Pascoliaanse verzen
las en schreef en waar ik,
kind met vlechtjes en verbeelding
later speelde.

Aan andere eigendommen deed het fascisme zich te goed,
maar iets van zijn bezittingen
werkt nog altijd na.

Hij stierf op slag,
jong nog,
op een vette zondag.

In «Avvenire»

De generaties

Ik groet het leven en de tijd:
alle vruchtbare vrouwen die warm
voortbrengen
een gewemel aan geboortes
in de enige onmetelijke geboorte
van de soorten –

zoals Teresa Rosa en Luigi baarde –
baarde Rosa AmeliaMaria Giulio Lina en Mario –
AmeliaMaria baarde Neva Raffaello AnnaMaria en Franco –
Lina baarde PierLuigi –
Mario verwekte Gianfranco –
Gianfranco verwekte Mario Angelo en Serena –
Neva baarde Alberta Daniela en Antonio –
Franco verwekte Stefano Antonio Rosanna en Alessandro –
PierLuigi verwekte Jacopo –
Alberta baarde Susanna en Omar –
Antonio verwekte Chiara en Sara –
Stefano verwekte Irene –
Rosanna baarde Giulia

en vele andere namen
en iedere naam een geheugen –

mentre si fendono i grembi
s'infiltrano i semi voraci

che continuano
oltre ogni memoria

terwijl de schoten openbreken
dringt het gretige zaad binnen

dat voortgaat
voorbij ieder geheugen

Gabriella Sica is in 1950 geboren in Viterbo en woont sinds haar jeugd in Rome, waar ze Italiaanse letterkunde doceert aan de universiteit 'La Sapienza'. Als schrijfster van essays en poëtische teksten publiceerde ze *Scuola di ballo* (Rotundo, 1988); *È nato un bimbo* (Mondadori, 1990); *Scrivere in versi. Metrica e poesia* (Il Saggiatore, 1996 e 2013); *Sia dato credito all'invisibile. Prose e saggi* (Marsilio, 2000); *Emily e le Altre. Con 56 poesie di Emily Dickinson* (Cooper, 2010). In 1979 richtte ze het tijdschrift «Prato pagano» op, waarvan ze tot 1987 hoofdredacteur was, en tussen 1995 en 1999 maakte ze voor de RAI zes docufilms over grote Italiaanse twintigste-eeuwse dichters.

Na het verschijnen van *Poesie per le oche* in de «Almanacco dello specchio» in 1983 publiceerde ze de dichtbundels *La famosa vita* (Quaderni di «Prato pagano»-Abete, 1986); *Vicolo del Bologna* (Pegaso, 1992); *Poesie bambine* (La vita felice, 1997); *Poesie familiari* (Fazi, 2001) en *Le lacrime delle cose* (Moretti&Vitali, 2009).

GABRIELLA SICA

Da Poesie familiari

Dov'è la mia patria

Dove gli uomini vanno con l'aratro
a camminare ho incominciato piano,
nella mano di mia madre la mano,
nell'aria sollevata come su un'ara.

Vedevo tra i rami di peri e meli
nella terra scura i solchi arati,
vedevo contadini savì e pazienti
e ruminare i buoi erba e salmi.

Brillava all'alba disperso tra i campi
nel lungo silenzio un tesoro d'oro
mai visto da questa generazione.

Ora so il versorio dell'aratore
quando volto parole come zolle
di terra dura, ma buona e fedele.

*

La catena di Antonio

Antonio è il bel nome antico
del padre e del marito di mia madre.

Antonio è lo stesso nome antico
del mio strano marito e di mio padre.

*

Uit *Poesie familiari*

Waar mijn vaderland is

Waar de mannen voortgaan met de ploeg
daar heb ik langzaam leren lopen,
mijn handje in mijn moeders hand,
als op een altaar in de lucht gelicht.

Ik zag tussen de takken van peren- en appelbomen
in de donkere aarde de geploegde voren,
ik zag wijze en geduldige boeren
en runderen die gras en psalmen herkauwden.

Bij het ochtendgloren schitterde verstrooid over het land
een gouden schat in de langdurige stilte
door deze generatie nooit gezien.

Nu ken ik het rister van de ploeger
wanneer ik woorden keer als kluiten
harde, maar lonende trouwe aarde.

*

De keten van Antonio

Antonio is de mooie oude naam
van de vader en de echtgenoot van mijn moeder.

Antonio is diezelfde oude naam
van mijn rare echtgenoot en van mijn vader.

*

Otto marzo

Verrò in orario anche quest'otto marzo
per festeggiare padre il compleanno
tuo degli ottantaquattro anni
portati ormai da tempo in silenzio.

Verrò con un bel ramo di mimosa
che la primavera sempre annuncia
radiosa e vera, verrò in compagnia
allegra dei nipoti tuoi e fiduciosa.

Tranquilli mangeremo tutti insieme
al tavolo per scambiare pensieri
e sentimenti e il tempo intanto fermare.

Sarà come gettare un nuovo seme
darti infine quel bacio che fino a ieri
non ti ho mai dato e poi andare.

Da *Le lacrime delle cose*

Proserpina

1.
Sono nata il 24 in autunno
quando la terra si apre al buio
dove in fretta scendono le cose
ma ero lì mite a mettere un seme
nei solchi dei campi tra gli aratri
ricurvi, sì, a non delirare uscire
dal solco, come gemma spuntare
alla luce tra le foglie verdeggiare.

Acht maart

Ook deze acht maart zal ik op tijd zijn
vader, om jouw vierentachtigste
verjaardag te komen vieren
een leeftijd die je al tijden in stilte draagt.

Ik kom met een mooie tak van de mimosa
die elk jaar weer de lente inluidt
stralend en echt, ik kom in het vrolijke
gezelschap van jouw kleinkinderen vol vertrouwen.

Rustig zullen we met elkaar eten
rond de tafel, van gedachten wisselen
en gevoelens delen en intussen de tijd doen stillen.

Het zal als het strooien van nieuw zaad zijn
jouw eindelijk de kus te geven die ik je tot gisteren
nooit heb gegeven en dan weggaan.

Uit Le lacrime delle cose

Persephone

1.
Ik ben de 24e geboren in de herfst
als de aarde zich voor het donker opent
waarin de dingen ijlings dalen
maar daar was ik en stopte mild een zaadje
in de voren van het land tussen de kromme
ploegen, ja, zonder dollen uit de voor
tevoorschijn komen, opkomen als een knop
gedijen in het licht tussen de groene blaren.

Inedita

Vivo a Roma da tanto
chinata sulla vita
con le parole povere dei poeti e dei morti.

E mi viene da pensare
che mi riconoscano bene
le colonne le pietre millenarie
e le ombre le persone della mente
e lo sbieco del sole sui muri
e i versi scherzosi di passeri e merli
e l'unica la prodigiosa luce
e il lontano confuso mormorio dei risorti.

Ongepubliceerd gedicht

Ik woon al lang in Rome
over het leven gebogen
met de povere woorden van de dichters en de doden.

En ik bedenk me onderwijl
dat ze me duidelijk herkennen
de pilaren de eeuwenoude stenen
en de schaduwen de mensen in de geest
en de streep van de zon op de muren
en de spottende verzen van de mussen en merels
en het enige het wonderbaarlijke licht
en het verre verwarde gemurmel van de herrezenen.

Luigia Sorrentino is in 1961 geboren in Napels en woont in Rome, waar ze werkt als journaliste voor de culturele bijlage van verschillende kranten en bij de RAI: ze creëerde en presenteerde culturele programma's, interviewde hedendaagse schrijvers, dichters, vertellers en artiesten van internationale faam en beheert het eerste blog van de RAI dat is gewijd aan poëzie, kunst en literatuur. Ze schrijft en acteert voor het theaterproject *Bottega di Gassman* en schreef toneelteksten voor Anna Rita Chierici.

Ze publiceerde de dichtbundels *C'è un padre* (Manni, 2003); *La cattedrale* (Il ragazzo innocuo, 2008); de verzameling *L'asse del cuore* («Almanacco dello specchio», Mondadori, 2008); *La nascita, solo la nascita* (Manni, 2009); *Olimpia* (Interlinea, 2013). Een keuze uit haar gedichten verscheen recent in «Paris Review» en «Nuovi argomenti».

LUIGIA SORRENTINO

Da *La nascita, solo la nascita*

Lo slancio della rosa

il silenzio della rosa, della pace ferma
nel gomito sulla fronte di aprile
nascesti imperlato nella casa doveva essere
l'ultima in una primavera in cui fummo
davvero soli
portavamo lo stesso sangue
la stessa cellula che fu accanimento
accadimento anche precoce
la meraviglia era voce che spariva nella stanza
voce lenta
dove rimbombava la rosa
stesa nella domenica

non ricordo l'esattezza del timbro
né il carnevale che provavo in quella stessa ora
gli argini li vedi sporgendoti

connettersi all'ansa del fiume
a contemplare anche il consumo,
l'analogia commettere
qualcosa di separato, qualcuno

ti aiuta a partire, qualcuno
sembravamo forti
come l'argano che raccoglie qualcosa
come quel giorno in cui usammo il plurale
per un'alleanza di essere
sulla salita verticale nell'azione di una
lacrima

quel tuo vocale canto
tornato da un buio inverecondo
perché siamo di questa
terra, la terra dei gerani e dei cento canarini gialli

sollevàti dall'oceano ci trovammo tutti

Uit *La nascita, solo la nascita*

Het elan van de roos

de stilte van de roos, van de onbewogen rust
in de elleboog op het voorhoofd in april
werd je geboren bepareld in het huis het moest
de laatste dag zijn in een lente waarin we werkelijk
alleen waren
we droegen hetzelfde bloed
dezelfde cel die volharding heette
maar toch vroegtijdig voorval
de verwondering was stem die in de kamer verdween
langzame stem
waarin de roos weergalmde
die over de zondag lag

ik herinner me niet de getrouwheid van het timbre
noch het carnaval dat ik in datzelfde uur ervoer
de dijken zie je als je voorover helt

zich met de bocht van de rivier verbinden
om ook het verbruik te overdenken,
de analogie iets afzonderlijks
bedrijven, iemand

helpt je te vertrekken, iemand
we leken even sterk
als de windas die iets samenbrengt
zoals die dag waarop we het meervoud gebruikten
voor een verbintenis van leven
op de verticale helling in de motus van een
traan

die vocale zang van jou
teruggekeerd uit een ongetemd duister
omdat we van deze aarde
zijn, de aarde van geraniums en honderd gele kanaries

uit de oceaan gevist bevonden we ons allen

ci aspettiamo dici nella febbre
da solo non potevi immaginare volevi dire
ora la febbre
questa febbre pronunciavi
il suo volto nella veglia della rosa nel tuo trenta
d'aprile
nell'ossigeno qualcuno dimentica la sua origine

il superfluo,
l'inutile esattezza
del bacio stampato sulla guancia nella bella
mollezza della carneficina

Da *Olimpia*

Il sonno

la condizione umana chiude
in sé la forma del tempo
che non vuoi più, allora
ti incammini tastando
muri che non vedi, conosci
la disaffezione
negli occhi scende, toccata
nell'incertezza della gamba
è poca cosa
è poca cosa anche
l'oscillare sulla strada sdegnosa

hai visto il tempo nello spazio
brevissimo, ancora da varcare

*

inesauribile sul fondo
la scomparsa si deposita
premendo negli occhi la rara
bellezza
imperfetta resta lì sul confine

we wachten op elkaar zeg je in de koorts
in je eentje kon je je niet voorstellen bedoelde je
nu de koorts
sprak je die koorts uit
haar gezicht in de wake van de roos op jouw dertigste
april
in zuurstof vergeet iemand zijn oorsprong

het overtollige
de nutteloze precisie
van de kus op de wang gedrukt in de mooie
zachtheid van het kwijnen

Uit Olimpia

De slaap

de menselijke conditie sluit
in zich de vorm van de tijd
die je niet meer wilt, en dus
ga je op weg en tast de muren af
die je niet ziet, ervaart
vervreemding
zinkt je ogen in, geraakt
in de aarzeling van een pas
veel is het niet
veel is het ook niet
te wankelen op de woedende weg

je hebt de tijd gezien in de ruimte
zo kort maar, nog te overschrijden

*

onuitputtelijk bezinkt
op de bodem de verdwenene
in haar ogen de zeldzame
schoonheid
prentend, die onvolmaakt blijft liggen op de rand

la madre è là dentro, insieme
erano stati l'aurora più forte

al ventre fa la guardia il vento
tutto il mattino cade nella mano
passa in un soffio
beati gli occhi fa la luce

*

frana il *terreno*, scende,
nessuno lo fermava,
il rifugio nella cavità
tra roccia e roccia
l'ultima notte

il freddo lo ha scacciato
gracile, senza più occhi
là dove vuole dormire
un cavo di mano di vento
lo ha trovato affamato
il vuoto gli ha fatto
da scoglio

daar binnen is de moeder, samen
waren ze ooit de sterkste dageraad

over de buik waakt de wind
de ochtend lang ontvangt haar hand
in een vleug waait hij voorbij
brengt licht gezegende ogen

*

de *grond* verschuift, verzakt,
niemand weerhield hem,
zijn schuilplek in de holling
tussen rots en rots
de laatste nacht

de kou verjoeg hem
teer, geen ogen meer
op de plek waar hij wil slapen
vond de holte van een hand
van wind hem uitgehongerd
diende hem de leegte
als rif

Patrizia Valduga is in 1953 geboren in Castelfranco Veneto (Treviso) en woont sinds dertig jaar in Milaan. In 1988 zat ze in de redactie van het tijdschrift «Poesia» dat toen werd opgericht. Ze vertaalde poëzie en toneel uit het Frans en Engels, waaronder *Il cimitero marino* van Paul Valéry (Mondadori, 1995), *Riccardo III* van Shakespeare (Einaudi, 1998) en *Canzoni e sonetti* van John Donne (SE, 2003). Een aantal van haar teksten en monologen is bewerkt voor het theater, zoals *Donna di dolori* (Mondadori, 1991) en *Corsia degli incurabili* (Garzanti, 1996). In proza schreef ze *Italiani, imparate l'italiano!* (Edizioni D'If, 2010) en ze bezorgde de bloemlezing *Poeti innamorati. Da Guittone a Raboni* (Interlinea, 2011).

Na haar poëziedebuut *Medicamenta* (Guanda, 1982) publiceerde ze *La tentazione* (Crocetti, 1985); *Medicamenta e altri medicamenta* (Einaudi, 1989); *Requiem* (Marsilio, 1994); *Cento quartine e altre storie d'amore* (Einaudi, 1997); *Prima antologia* (ivi, 1998); *Quartine. Seconda centuria* (ivi, 2001); *Manfred* (met Giovanni Manfredini; Mondadori, 2003); *Lezioni d'amore* (Einaudi, 2004); *Il libro delle laudi* (ivi, 2012).

PATRIZIA VALDUGA

Da Medicamenta e altri medicamenta

Vieni, entra e coglimi, saggiami provami...

Vieni, entra e coglimi, saggiami provami...
comprimimi discioglami tormentami...
infiammami programmami rinnovami.
Accelera... rallenta... disorientami.

Cuocimi bollimi addentami... covami.
Poi fondimi e confondimi... spaventami...
nuocimi, perdimi e trovami, giovami.
Scovami... ardimi bruciami arroventami.

Stringimi e allentami, calami e aumentami.
Domami, sgominami poi sgomentami...
dissociami divorami... comprovami.

Legami annegami e infine annientami.
Addormentami e ancora entra... riprovami.
Incoronami. Eternami. Inargentami.

Da Cento quartine e altre storie d'amore

1.

Quanto sei bello quando sei eccitato!
come hai gli occhi più neri... così neri:
due nere notti che stanno in agguato
sopra i miei sensi, sopra i miei pensieri.

2.

«Tu mandali a dormire i tuoi pensieri,
devi ascoltare i sensi solamente;
sarà un combattimento di guerrieri:
combatterà il tuo corpo e non la mente.»

Uit *Medicamenta e altri medicamenta*

Toe, kom in me en neem me, geniet me beproef me...

Toe, kom in me en neem me, geniet me beproef me...
wals me plat los me op en pijnig me...
laat me vlammen stel me scherp herschep me.
Versnel... vertraag... ontredder me.

Kook me, gaar me bijt in mij... bebroed me.
Versmelt me en verwar me dan... verschrik me...
schaad me, raak me kwijt en vind me, dien me.
Diep me op... blaker me verbrand verhit me.

Vernauw me en verslap me, verminder en vermeerder me.
Teugel me, bevreemd me en bevrees me dan...
verweek me verslind me... bezegel me.

Bind me vast verdrink me en tot slot vernietig me.
Sus me in slaap en kom in me opnieuw... beproef me.
Bekroon me. Vereeuwig me. Verzilver me.

Uit *Cento quartine e altre storie d'amore*

1.
Wat ben je mooi in je opgewondenheid!
je ogen zo veel zwarter: als twee donkere nachten
loeren ze vol gitzwarte nijd
op mijn zinnen, op mijn gedachten.

2.
«Zet je gedachten maar vlug aan de kant
en laat alleen je zinnen praten
je lichaam zal gaan strijden, niet je verstand:
als in een tweestrijd van soldaten.»

13.

Giura che mi terrai nuda e legata
per una notte intera, a luci spente;
che se mento sarò martirizzata
a mezzogiorno, irrevocabilmente.

14.

«A luci spente no. Devo vedere.
Non avere ritegni, fa' la troia.»
Sotto di te, le braccia prigioniere,
sento che tremo di piacere e gioia.

15.

In questa stanza che non ha più uscita,
come stormisce il sangue, e al suo stormire
è il mio turno di vivere... di vita...
Io so che sai che cosa voglio dire.

16.

«So solo quello che mi basta a stento
per non sprecare i battiti del cuore,
perché sapere, sappilo, è un tormento:
è sempre chi più sa che ha più dolore.»

13.

Zweer dat je mij hier naakt en vastgebonden laat
een volle nacht lang, met de lichten uit;
dat als ik lieg je mij hardvochtig slaat
om twaalf uur 's middags, onwrikbaar besluit.

14.

«Niet met de lichten uit. Ik moet wel kunnen kijken.
Laat jij je gaan, en speel de slet.»
Onder jou, met armen die niet kunnen reiken,
voel ik dat ik tril van het genot en van de pret.

15.

Hoe woelt het bloed in dit vertrek
dat geen uitgang meer heeft, en ik in dat gewoel
heel levend worden mag... ja leven wek...
Ik weet dat je weet waar ik op doel.

16.

«Ik weet niet meer dan wat ik vatten moet
om net geen harts slag te verspillen,
want weten is een kwelling, weet dat goed:
hoe meer je weet, hoe zwaarder 't is je pijn te stillen.»

Algemene bibliografie

Hieronder volgt een bibliografie van bloemlezingen en overige studies over het vrouwelijk schrijverschap in Italië; terwijl voor de titels van de afzonderlijke dichters verwijzen we naar de profielen die ieder hoofdstuk inleiden.

Anthologieën en thematische nummers van tijdschriften

- Beverly Allen, Muriel Kittel, Keala Jane Jewell (eds.), *The Defiant Muse. Italian Feminist Poems from the Middle Ages to the Present*, The Feminist Press at the City University of New York, New York 1986.
- Dolores Ramírez Almazán, Mercedes Arriaga Flórez Almería (reds.), *Nueve poetas italianas*, in «Cuadernos & Caridemo», 2003.
- Maria Pia Ammirati, Ornella Palumbo (a cura di), *Femminile plurale: voci della poesia italiana dal 1968 al 2002*, Abramo, Catanzaro 2003.
- Dino Azzalin (a cura di), *12 Poetesse italiane*, introduzione di Francesco Carbognin, Nuova Editrice Magenta, Varese 2007.
- Cecilia Bello Minciocchi, *Spirale di dolcezza + serpe di fascino. Scrittrici futuriste. Antologia*, Bibliopolis, Napoli 2007.
- Mariella Bettarini, *Donne e poesia. Prima parte. Dal 1963 al 1979*, in «Poesia», n. 119, luglio-agosto 1998, pp. 57-73; *Seconda parte. Dal 1980 al 1989*, *ivi*, n. 121, ottobre 1998, pp. 61-76; *Terza parte. Dal 1990 al 1997*, *ivi*, n. 124, gennaio 1999, pp. 45-61; *Quarta parte. Ancora gli anni Ottanta-Novanta*, *ivi*, n. 127, aprile 1999, pp. 53-68; *Quinta parte. Altre menti e vite e voci*, *ivi*, n. 131, settembre 1999, pp. 59-76; *Sesta parte. Voci del Sud, dal Sud*, *ivi*, n. 139, maggio 2000, pp. 59-76.
- Valeria Cicogna, *Scrittrici di poesia in Italia. Rassegna bibliografica: 1980-2002*, in Graziella Pagliano (a cura di), *Presenze femminili nel novecento italiano*, Liguori, Napoli 2003, pp. 181- 258.
- Emilio Coco (a cura di), *Poesia italiana Contemporanea (Doce poetisas. Edicion bilingue)*, Coleccion, Torremozas, Madrid 2000.
- Guido Davico Bonino, Paola Mastrocola (a cura di), *L'altro sguardo. Antologia delle poetesse del 900*, Mondadori, Milano 1996.
- Neria De Giovanni, Giacomo F. Rech (a cura di), *E dicono che siamo poche... Scrittrici italiane dell'ultimo Novecento*, con fotografie di Giovanni Giovanetti, Dipartimento per l'informazione e l'editoria - Commissione Nazionale per la Parità e le Pari Opportunità tra uomo e Donna, Roma 2003.
- Mimma De Leo, *Autrici italiane: catalogo ragionato dei libri di narrativa, poesia, saggistica: 1945-1985*, Istituto Poligrafico e Zecca dello Stato, Roma 1987.

- Laura Di Nola, *Poesia femminista italiana*, Savelli, Roma 1978.
- Biancamaria Frabotta (a cura di), *Donne in poesia*, Savelli, Roma 1976.
- Ead. (red.), *Italian Women Poets*, Guernica, Toronto Buffalo 2002.
- Nadia Fusini, Mariella Gramaglia (a cura di), *Poesia femminista. Antologia di testi poetici del movement*, Savelli, Roma 1974.
- Anna Maria Giancarli, Nicoletta Di Gregorio, (a cura di), *Antologia della poesia femminile italiana*, in «Tracce»: trimestrale di scrittura e di ricerca letteraria, anno XXIII, marzo-giugno 2005.
- M. Giovanna Maioli Loperfido (raccolti da), *Versi d'amore inediti di autrici italiane contemporanee*, Corbo e Fiore, Venezia 1982.
- Catherine O'Brien (red.), *Italian Women Poets of the Twentieth Century*, Irish Academic Press, Dublin 1996.
- Francesca Pansa, Marianna Bucchic (a cura di), *Poesie d'amore. L'assenza, il desiderio*, Newton Compton, Roma 1986.
- Francesca Pansa (a cura di), *Poesie d'amore. In segreto e in passione*, Newton Compton, Roma 1999.
- Angèle Paoli (sélection), *Anthologie poétique Terres de femmes. 102 femmes poètes contemporaines*:
http://terresdefemmes.blogs.com/anthologie_potique/anthologie-po%C3%A9tique-terres-de-femmesprintemps-des-po%C3%A8tes-2010-couleur-femme-.html [30.09.2013].
- Maria Pia Quintavalla, *Donne in poesia: incontro con le poetesse italiane*, Campanotto, Pasian di Prato 1992.
- Alina Rizzi (a cura di), *Donne di parola*, Traven Books, Laives 2005.
- Davide Rondoni (a cura di), *Poeti con nomi di donna*, BUR, Milano 2007.
- Gaetano Salveti, *La poesia femminile del 900*, Edizioni del Sestante, Padova 1964.
- Cinzia Sartini Blum, Lara Trubowitz (red.), *Contemporary Italian women poets: a bilingual anthology*, Italica Press, New York 2001.
- Giovanni Scheiwiller, *Poetesse del Novecento*, Scheiwiller, Milano 1951.
- Müesser Yeniay, Metin Cengiz (ed.), «World Women Poets Special Issue», in «Siirden (of Poetry) Magazine», n. 17 (May-June 2013).
- Sara Zanghì (a cura di), *Fuori dal cielo*, Empirìa, Roma 2006.

Studies

- Sibilla Aleramo, *Apologia dello spirito femminile* (1911), in *Andando e stando*, Feltrinelli, Milano 1997, pp. 81-87.
- Antonia Arslan, *Dame, galline e regine. La scrittura femminile italiana fra '800 e '900*, Guerini e Associati, Milano 1998.

- Paola Azzolini, *Il cielo vuoto dell'eroina: scrittura e identità femminile nel 900 italiano*, Bulzoni, Roma 2001.
- Cristina Benussi, *Per una storia della letteratura di genere*, in Elisa Deghenghi Olujiic (a cura di), *La forza della fragilità*, Edit, Fiume 2004, pp. 63-83.
- Cristina Benussi, *Questioni di soglia: per una poetica, per un'estetica femminile*, in Andriana Chemello, Gabriella Musetti (a cura di), *Sconfinamenti. Confini, passaggi, soglie nella scrittura delle donne*, Il Ramo d'oro, Trieste 2008, pp. 47- 62.
- Anna Botta, Monica Farnetti, Giorgio Rimondi (a cura di), *Le eccentriche: scrittrici del Novecento*, Tre Lune, Mantova 2003.
- Daniela Corona (a cura di), *Donne e scrittura*, atti del seminario internazionale: Palermo 9-11 giugno 1988, La Luna, Palermo 1990.
- Adriana Chemello (a cura di), *Parole scolpite: profili di scrittrici degli anni Novanta*, Il poligrafo, Padova 1998.
- Anna Maria Crispino (a cura di), *Oltre canonone: per una cartografia della scrittura femminile*, Manifestolibri, Roma 2003.
- Alba Donati, *Poesia femminile al bando* (1993), nu als *Bollettino di guerra*, in Giorgio Manacorda (a cura di), *Poesia 94*, Castelvecchi, Roma 1995, pp. 52-61.
- Marco Forti, *Poesia al femminile* (1981), in *Il Novecento in versi*, Il saggiautore, Milano 2004.
- Biancamaria Frabotta, *Letteratura al femminile: itinerari di lettura: a proposito di donne, storia, poesia, romanzo*, De Donato, Bari 1980.
- Nadia Fusini, *Sulle donne e il loro poetare*, in «Nuova DWF Donna Woman Femme», V, 1977, pp.5-21.
- Stefania Lucamante, *A Multitude of Women: The Challenges of the Contemporary Italian Novel*, University of Toronto Press, Toronto 2008.
- Patrizia Magli, *Le donne i segni: scrittura linguaggio identità, nel segno della differenza femminile*, Il Lavoro Editoriale, Ancona 1985.
- Anna Nozzoli, *Il libro delle ottanta poetesse*, in Monica Farnetti (a cura di), *Per Cristina Campo*, Scheiwiller, Milano 1998, nu in Ead., *Voci di un secolo*, Bulzoni Roma 2000, pp. 403-415.
- Elisabetta Rasy, *Le donne e la letteratura* (1984), Editori riuniti, Roma 2000.
- Alessia Ronchetti, Maria Serena Sapegno (a cura di), *Dentro / fuori, sopra / sotto: critica femminista e canone letterario negli studi di italianistica*, Longo, Ravenna 2007.
- Maria Luisa Spaziani, *Donne in poesia: interviste immaginarie*, Marsilio, Venezia 1992.
- Marina Zancan, *Il doppio itinerario della scrittura. La donna nella tradizione letteraria italiana*, Einaudi, Torino, 1998.

- Virginia Woolf, *Le donne e la scrittura*, a cura di Michèle Barret, La Tartaruga, Milano 2003.
- Sharon Wood, *L'altra biblioteca: la problematica della scrittura femminile*, in Amedeo Quondam (a cura di), *Il Canone e la Biblioteca. Costruzioni e decostruzioni della tradizione letteraria italiana*, Bulzoni, Roma 2002, vol. 1, pp. 143-153.

Inhoudsopgave

Voorwoord	5
Inleiding	7
Antonella Anedda	14
[Non esiste innocenza in questa lingua]	16
[Er bestaat geen onschuld in deze taal]	17
Coraggio	18
Spazio dell'invecchiare	18
Moed	19
Ruimte van het ouder worden	19
Daniela Attanasio	20
Esquilino. Un colle	22
<i>Una livida pace</i>	
III	22
Esquilijn. Een heuvel	23
<i>Een beurse vredigheid</i>	
III	23
se nella luce che fioriva	24
Una forma nuova	24
als je in het licht dat bloeide	25
Een nieuwe vorm	25
Donatella Bisutti	26
Canzone d'amore cannibale	28
Natura morta	28
Kannibalistisch liefdeslied	29
Stilleven	29
Nel tuo corpo amo gli anfratti	30
Cos'è l'amore se non	30
In jouw lichaam houd ik van de groeven	31
Wat is de liefde anders dan	31
Maria Grazia Calandrone	32
<i>Frammento da</i> Notturmo con frana e bambini	34
Parla l'ulivo	34
<i>Fragment uit</i> Nocturne met aardstorting en kinderen	35
De olijfboom spreekt	35
Davanti al morto	36
Bij de dode	37

Patrizia Cavalli	40
[Per riposarmi]	42
[Due ore fa mi sono innamorata]	42
[Se ora tu bussassi alla mia porta]	42
[Om uit te rusten]	43
[Twee uur geleden werd ik verliefd]	43
[Als jij nu op mijn deur zou kloppen]	43
L'io singolare proprio mio	44
[È tutto così semplice]	44
Mijn persoonlijke eigen ik-vorm	45
[Het is allemaal zo eenvoudig]	45
Rosita Copioli	46
La fonte	48
Finché hai luce	48
De bron	49
Zolang er licht is	49
Le upupe hanno tempi musicali	50
Se uno ama l'attesa	50
De hoppen hebben muzikale tempi	51
Wie van wachten houdt	51
Maura Del Serra	52
Amicizia	54
Sorte	54
Vriendschap	55
Lot	55
Una	56
Pescatori d'acqua	56
Eén	57
Watervissers	57
Biancamaria Frabotta	58
[Mio marito ha un cuore generoso]	60
<i>Poesie per Giovanna</i>	
[Bianco stellata dalla luce azzurra]	60
[Mijn man heeft een goedgeefs hart]	61
<i>Gedichten voor Giovanna</i>	
[Wit bestrooid met sterren door het blauwe licht]	61
[Sono uscita senza voltarmi]	62
[Vennero i giorni del grande Carnevale]	62
[Ik ben weggegaan zonder om te kijken]	63
[Toen kwamen de dagen van het grote Carnaval]	63

Silvana Grasso	64
Relicta	66
Seccura	66
Relicta	67
Dorrigheid	67
Arsi / Tesi	68
Daling / Heffing	69
Anatomia	70
Anatomie	71
Vivian Lamarque	72
Poesia illegittima	74
Era detto aquilone	74
Il primo mio amore il primo mio amore	74
Onwettig gedicht	75
Ze noemden hem vlieger	75
Mijn eerste liefde mijn eerste liefde	75
<i>Il signore andato via</i>	
[Era un signore andato via]	76
[Quando qualcuno che non è Lei]	76
[Caro Dottore]	76
[Mi sono innamorata tanto?]	76
<i>De vertrokken meneer</i>	
[Hij was een vertrokken meneer]	77
[Als iemand die U niet bent]	77
[Beste Dokter]	77
[Ben ik zo verliefd geraakt?]	77
Daniela Marcheschi	78
Antonio P.	80
Il padre della madre	80
Antonio P.	81
De vader van de moeder	81
Le generazioni	82
De generaties	83
Gabriella Sica	86
Dov'è la mia patria	88
La catena di Antonio	88
Waar mijn vaderland is	89
De keten van Antonio	89
Otto marzo	90
<i>Proserpina</i>	
1.	90

Acht maart	91
<i>Persephone</i>	
1.	91
[Vivo a Roma da tanto]	92
[Ik woon al lang in Rome]	93
Luigia Sorrentino	94
Lo slancio della rosa	96
Het elan van de roos	97
<i>Il sonno</i>	
[la condizione umana chiude]	98
[inesauribile sul fondo]	98
<i>De slaap</i>	
[de menselijke conditie sluit]	99
[onuitputtelijk bezinkt]	99
[frana il <i>terreno</i> , scende]	100
[de <i>grond</i> verschuift, verzakt]	101
Patrizia Valduga	102
Vieni, entra e coglimi, saggiami provami...	104
1.	104
2.	104
Toe, kom in me en neem me, geniet me beproef me...	105
1.	105
2.	105
13.	106
14.	106
15.	106
16.	106
13.	107
14.	107
15.	107
16.	107
Algemene bibliografie	109

*Printed in The Netherlands
in October MMXIII*